

**«ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«УНІВЕРСИТЕТ КОРОЛЯ ДАНИЛА»**

**Факультет суспільних та прикладних наук
Кафедра права та публічного управління**

на правах рукопису

ЗЛУПКО МИКОЛА ЛЮБОМИРОВИЧ

УДК 358.486

ТЕМА РОБОТИ:

**«РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ
ГАЛУЗІ УКРАЇНИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ»**

Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

Наукова робота на здобуття кваліфікації магістра

Науковий керівник:

Габуда А. С.

Івано-Франківськ - 2024

**«ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«УНІВЕРСИТЕТ КОРОЛЯ ДАНИЛА»
Факультет суспільних та прикладних наук
Кафедра права та публічного управління**

Освітній рівень: «магістр»

Спеціальність: «281 Публічне управління та адміністрування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

в. о. завідувач кафедри права та
публічного управління

к.ю.н., Ходак С. М.

С. Ходак

«29» серпня 2023 р.

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ**

Злупку Миколі Любомировичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи « Реалізація державної політики розвитку туристичної галузі України на регіональному рівні»

2. Керівник роботи _____

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ректора університету від «30» серпня 2023 року №59/1 с

3. Строк подання студентом роботи 31 грудня 2023р.

4. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити)

1. Теоретичні засади державної політики у туристичній галузі

2. Особливості реалізації державної політики розвитку туристичної галузі України на регіональному рівні

3. Перспективи реалізації державної політики розвитку туристичної галузі на регіональному рівні в Україні

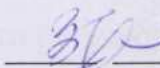
5. Дата видачі завдання: 30 серпня 2023 року

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та вивчення джерел інформації для написання кваліфікаційної роботи	до 22 вересня 2023 року	виконано
2	Складання плану кваліфікаційної роботи та затвердження керівником	до 29 вересня 2023 року	виконано
3	Написання розділу 1 <i>Теоретичні засади державної політики у туристичній галузі</i>	до 27 жовтня 2023 року	виконано
4	Написання розділу 2 <i>2. Особливості реалізації державної політики розвитку туристичної галузі України на регіональному рівні</i>	до 24 листопада 2023 року	виконано
5	Написання розділу 3 <i>3. Перспективи реалізації державної політики розвитку туристичної галузі на регіональному рівні в Україні</i>	до 25 грудня 2023 року	виконано
6	Написання вступу, висновків та формування списку використаних джерел	до 31 грудня 2023 року	виконано

Студент

(підпис)

Злупко М. Л.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

Габуда А. С.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

У кваліфікаційній роботі обґрунтовано та узагальнено теоретико-методологічні засади обґрунтування необхідності реалізації державної політики розвитку туристичної галузі на регіональному рівні, проаналізовано зарубіжний досвід державного регулювання туристичної галузі. В першому розділі роботи досліджено теоретичні засади державної політики у туристичній галузі. У другому розділі роботи проаналізовано особливості реалізації державної політики розвитку туристичної галузі України на регіональному рівні. За результатами проведеного аналізу в третьому розділі розкрито перспективи реалізації державної політики розвитку туристичної галузі на регіональному рівні в Україні.

Ключові слова: туризм, державна політика у туристичній галузі, туристична політика, туристична діяльність.

ANNOTATION

The qualification work substantiated and summarized the theoretical and methodological principles of substantiating the need to implement the state policy for the development of the tourism industry at the regional level, and analyzed the foreign experience of state regulation of the tourism industry. The first chapter of the work examines the theoretical foundations of state policy in the tourism industry. The second section of the work analyzes the peculiarities of the implementation of the state policy of the development of the tourism industry of Ukraine at the regional level. According to the results of the analysis, the prospects for the implementation of the state policy for the development of the tourism industry at the regional level in Ukraine are revealed in the third section.

Key words: tourism, state policy in the tourism industry, tourism policy, tourism activity.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У ТУРИСТИЧНІЙ ГАЛУЗІ.....	8
1.1 Характеристика туристичної галузі в системі державного регулювання.....	8
1.2 Інституційне забезпечення державної політики у туристичній галузі	16
1.3 Державна політика у сфері туризму: правові форми та методи	27
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ.....	35
2.1 Організація туристичної політики на регіональному рівні.....	35
2.2 Стан державного регулювання туристичної галузі в Україні	39
2.3 Зарубіжний досвід державного регулювання туристичної галузі....	48
РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ.....	59
3.1 Сучасний стан та тенденції розвитку державного регулювання туристичної сфери України.....	59
3.2 Заохочення та регулювання туристичної діяльності у регіонах в контексті реалізації державної політики розвитку галузі.....	67
ВИСНОВКИ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	79

ВСТУП

Актуальність теми. Туризм є важливою складовою діяльності економіки України, позаяк підвищує рівень зайнятості населення та виробництво товарів і послуг, які покращують іміджеві складові регіонів і забезпечують їм туристину привабливість та економічний добробут. Варто зазначити, що державна політика в туристичній галузі знаходиться на стадії формування і потребує вжиття спеціальних заходів на рівні держави з метою її вдосконалення та приведення у відповідність до стандартів і норм розвинутих країн світу .

Разом з тим, необхідно зазначити, що останнім часом у туристичній галузі відбулося багато змін, а це, в свою чергу, обумовлює необхідність розробки програм розвитку туристичної галузі, як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях.

Однак, ми мусимо зрозуміти, що для успішної реалізації туристичного потенціалу нашої держави та її регіонів, необхідно мати чіткий план реалізації державної політики розвитку галузі і питання державного регулювання туризму є одним із ключових елементів у процесі реалізації цієї політики. Про це свідчить як європейський, так і світовий досвід.

Туристична діяльність є важливою складовою економіки. Хоча перед війною спостерігалися позитивні тенденції у розвитку туризму в регіонах України, такі як зростання кількості внутрішніх, в'їзних та виїзних туристів, збільшення надходжень до місцевого бюджету та кількості робочих місць, наразі є багато недоліків у реалізації державної політики розвитку галузі, зокрема, і на регіональному рівні, які зумовлюють відставання України від країн Європейського Союзу.

З метою впровадження більш ефективної державної політики щодо розвитку туристичної галузі на регіональному рівні, необхідно проаналізувати

недоліки та запропонувати дієві шляхи подолання несприятливих обставин, які перешкоджають реалізації туристичного потенціалу нашої держави.

Метою магістерської роботи є теоретичне, методичне та практичне обґрунтування необхідності реалізації державної політики розвитку туристичної галузі на регіональному рівні.

Досягнення даної мети обумовило необхідність вирішення наступних **завдань:**

- охарактеризувати туристичну галузь в системі державного регулювання;

- проаналізувати інституційне забезпечення державної політики у туристичній галузі;

- охарактеризувати державну політику у сфері туризму, зокрема, її правові форми та методи;

- дослідити організацію туристичної політики на регіональному рівні;

- проаналізувати стан державного регулювання туристичної галузі в Україні;

- охарактеризувати зарубіжний досвід державного регулювання туристичної галузі;

- дослідити сучасний стан та тенденції розвитку державного регулювання туристичної сфери України;

- проаналізувати механізми заохочення та регулювання туристичної діяльності у регіонах в контексті реалізації державної політики розвитку галузі.

Об'єктом дослідження є процес формування державної політики розвитку туристичної галузі в Україні.

Предметом дослідження є механізми та способи реалізації державної політики розвитку туристичної галузі в Україні на регіональному рівні.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети дослідження застосовувалася система загальних та спеціальних методів наукового пізнання. Зокрема, *діалектичний метод* дав можливість забезпечити повноту, об'єктивність, всебічність та конкретність результатів дослідження; *системно-структурний метод* застосовано при узагальненні нормативної бази та наукової літератури; *логіко-догматичний метод* – став у нагоді при тлумаченні окремих наукових та законодавчих термінів, формулюванні визначень юридичних понять; *метод аналізу і синтезу*, а також *порівняльний метод* були використані для дослідження процесу формування політики розвитку туристичної в Україні на регіональному рівні.

Новизна отриманих результатів полягає в обґрунтуванні важливості формування державної політики розвитку туристичної галузі на регіональному рівні. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку концептуальних положень, що вирізняються науковою новизною та мають важливе теоретичне та практичне значення, зокрема, формування політики розвитку туристичної галузі з точки зору ефективності публічного управління та використання міжнародного та європейського як орієнтиру для реалізації туристичного потенціалу нашої держави.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в роботі положення, висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані у:

– науково-дослідній діяльності – як основа для подальшого дослідження проблем формування національної політики розвитку туристичної галузі на регіональному рівні, зокрема, адаптації українського законодавства до стандартів ЄС;

–правозастосовчій діяльності – для формування критеріїв ефективності процесу формування національної політики розвитку туристичної галузі та можливості його вдосконалення;

– навчальному процесі – при розробленні нових та оновленні існуючих навчальних курсів за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування».

Опис структури роботи. Магістерська робота складається із вступу, трьох розділів, що включають вісім підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 87 сторінок. Список джерел містить 72 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

1.1 Характеристика туристичної галузі в системі державного регулювання

У сучасному світі туризм стає ключовою сферою, що впливає на загальний стан та тенденції глобальної економіки. Оскільки ця галузь взаємодіє з більш ніж 50 іншими секторами, її розвиток сприяє збільшенню зайнятості, розширенню економічного різноманіття, збереженню та розвитку культурного доробку, охороні природи та створенню екологічно безпечного середовища. Крім того, туризм сприяє інноваціям у економіці, сприяє гармонізації міжнародних відносин та слугує інструментом зовнішньої політики держави.

Безперечно, аналіз історії виникнення, розвитку та функціонування туризму дозволяє науково розглянути теоретичні основи, що лежать в основі формування цього явища у соціально-економічному контексті будь-якого суспільства. Проте актуальні виклики сучасності та обставини, що виникають у зв'язку з пандемією COVID-19, наголосили на необхідності визначення сучасного значення туризму в рамках державного регулювання. Це дозволяє проводити більш науково обґрунтований, систематизований та збалансований підхід до вивчення та пошуку нових шляхів розвитку туристичної галузі в цілому. За загальним розумінням українських дослідників, сучасний туризм є складним соціально-культурним та економічним явищем, що охоплює основні аспекти життя суспільства та має різноманітні контекстні аспекти, які, на наш погляд, детальніше розкривають

сутність визначення "туризм"

Як зазначають Коваль П. Ф., Алешугіна Н. О., Андрєєва Г. П.: «Нормативна складова розкривається через визначення та положення, надані у нормативно-правових та законодавчих документах, що дозволяє в межах правового поля діяти усім суб'єктам туристичного ринку (туроператорам, турагентам, туристам, посередницьким підприємствам та підприємствам, що надають суміжні послуги в туристичній галузі) та розробляти стратегічні плани розвитку туристичного сектору на всіх рівнях державної влади. Ухвалення міжнародних нормативних документів по туризму має ряд базових цілей, серед яких можна відзначити координування планів міжнародних туристичних потоків, здійснення обміну інформацією про міжнародні неурядові організації, зв'язки і стан туристського ринку як в рамках світової, так і регіональної економіки, уточнення правил умов взаємодії та ін. З економічної точки зору туризм є галуззю (сектором) економіки держави, що виробляє послуги по задоволенню різноманітних потреб туристів. Основою цієї галузі є індустрія туризму, яка включає в себе сукупність виробничих і невиробничих видів діяльності, спрямованих на виробництво товарів і надання послуг туристичного призначення (формування туристичного продукту)» [24].

Н. Леоненко зазначає: «У неї входять підприємства розміщення, харчування, розваг, транспортного та екскурсійного обслуговування, організації подорожей та деякі інші. Одна частина з них орієнтована переважно на обслуговування виключно туристів (наприклад, готелі та інші засоби розміщення), інша частина обслуговує як туристів, так і місцевих жителів (наприклад, підприємства харчування і розваг). Поряд з підприємствами туристичної індустрії до обслуговування туристів залучено

значну кількість підприємств, організацій та установ загальної соціальної інфраструктури, серед яких підприємства торгівлі, побутового обслуговування, громадського транспорту, охорони здоров'я та інших». [32].

Науковець наголошує: «У соціокультурному аспекті туризм, будучи індикатором рівня і якості життя населення, сприяє збереженню культурної спадщини та історичних цінностей, формуванню взаємного інтересу людей різних віросповідань, національностей, веде до формування толерантності та поваги між ними, стабілізації міжетнічних і міжнародних відносин. По суті, туризм виступає як форма відкритого культурного обміну, запозичення зразків поведінки і зміни культурних стереотипів. Розширення меж соціокультурної взаємодії у всіх сферах людської діяльності обумовлено переходом в кінці ХХ століття більшості західноєвропейських країн на постіндустріальний рівень свого розвитку, що спричинило не тільки технологічні, структурні, а й ціннісні зміни. Соціологічний підхід до аналізу туризму в контексті соціокультурних детермінант суспільного розвитку розкриває дане явище не тільки як частина глобальної постіндустріальної економіки, але і як феномен особливої культури, що дозволяє визначити моральну, ціннісну основу для створення нових механізмів відтворення і трансляції культурних норм, цінностей, знань, ідей, уявлень, символів і зразків соціокультурної взаємодії. Саме соціологічне дослідження туризму дозволяє аналізувати мотиви, звички і традиції як гостей, так і жителів приймаючої країни, вивчати соціокультурний досвід, отриманий подорожуючими групами населення, і сприяє формуванню цінностей постіндустріального етапу розвитку суспільної системи. Соціальне значення туризму для життя суспільства полягає у відновленні психофізіологічних ресурсів суспільства і працездатності людини; раціональному використанні

вільного часу; створенні робочих місць і забезпеченні зайнятості населення; впливі на культуру місцевих жителів; забезпеченні доходів власників і працівників, зайнятих на підприємствах; екологічної безпеки туризму, спрямованості його на підтримку і відновлення навколишнього середовища» [24].

Крім відновлення психічних і фізичних сил, туризм включає розваги, що забезпечують зміни характеру виду діяльності і навколишніх умов, активне пізнання нових явищ природи, культури та ін. Також туризм впливає і на сімейну структуру: в силу фінансової незалежності працюючих змінюються відносини між батьками і дітьми, а також положення жінок в сім'ї. Туризм – одна з найбільш трудомістких галузей економіки, тому його розвиток сприяє зменшенню безробіття. Він не тільки створює робочі місця, але й виступає рушійною силою реалізації економічного та соціального потенціалу та сталого розвитку держави. За даними Всесвітньої ради з туризму та подорожей (World Travel & Tourism Council, WTTC) туристична сфера безпосередньо забезпечує вдвічі більше робочих місць ніж фінансова сфера, та в п'ять разів більше ніж створює хімічна промисловість. За оцінкою WTTC в туристичній галузі працює більше людей, ніж в обробній та гірничодобувній промисловості, банківській сфері, автомобільній та хімічній промисловості, а також в сфері банківських послуг [72].

Світова практика показує, що туристична індустрія привертає додаткові трудові ресурси з інших регіонів, збільшуючи тим самим населення даної місцевості. Туризм справляє прямий і непрямий вплив на підвищення рівня життя населення. Послуги туризму, в порівнянні з роботою в інших галузях, найчастіше добре оплачуються, тому робота в цій сфері має високий попит. Прямий виражається в збільшенні доходів

туристичних фірм, поліпшенні добробуту їх працівників. У пікові (високі) сезони з'являється можливість збільшити дохід людям інших професій. Непрямий вплив зводиться до розвитку інфраструктури рекреації і туризму, а також до формування широкої мережі сервісних служб, орієнтованої не тільки на приїжджих туристів, а й місцеве населення. Тобто, соціокультурне значення туризму проявляється через дві взаємопов'язані сторони. З одного боку, соціальна складова туризму полягає в тому, що за допомогою її реалізується право громадян на відпочинок, на ознайомлення і використання в різних цілях історичних, культурних, розважальних та інших об'єктів туристського інтересу за межами регіону, в своїй країні, або за кордоном.

I. Хамільовська зазначає: «У зв'язку з цим можна говорити про важливість ролі туризму в духовному і фізичному оздоровленні нації і в формуванні гармонійно розвиненої особистості. З іншого боку, в'їзний і внутрішній туристські потоки забезпечують зайнятість місцевого населення і розвиток дестинацій в цілому, що в свою чергу забезпечує нові додаткові робочі місця, і, в кінцевому рахунку, сприяють покращенню соціально-економічної обстановки. Проблема забруднення та знищення навколишнього середовища є надзвичайно актуальною, зокрема й в контексті туристичної діяльності, яка є однією з найпопулярніших та наймасовіших форм взаємодії людини і природи. Погіршення екологічної ситуації в світі, катастрофічне зменшення екологічно чистих зон для життя і відпочинку, привернення уваги широких кіл світової громадськості до екологічних проблем з боку численних екологічних служб та міжнародних громадських організацій, посилення негативних аспектів впливу масового туризму на навколишнє середовище та історико-культурні туристичні ресурси обумовили актуалізацію екологічного контексту у формуванні сучасного значення

туризму, адже його роль у гармонізації взаємодії суспільства з природою є беззаперечною. Отже, постає необхідність формування нової філософії туризму, де було б враховано особливості цієї комунікації» [61].

Враховуючи, що туризм є однією з форм міграції населення, яка характеризується тимчасовим його переміщенням з одного району країни до іншого, або з однієї країни до іншої, а також переміщенням населення, не пов'язаним зі зміною місця проживання та роботи, існує науковий підхід, що обґрунтовує наявність міграційної складової у розкритті поняття «туризм». Але проблематика визначення та співвідношення понять туризму і міграції є досить складною та дискусійною. Так, деякі автори заперечують прямий зв'язок міграції та туризму, пояснюючи це тим, що тимчасовий характер туризму відрізняє його від міграції. Міграція включає пересування населення і постійне проживання на тому місці, куди воно мігрує. Туризм же відрізняється коротким терміном подорожі і включає сезонні і тимчасові міграції населення до пунктів призначення, що задовольняє їх вимогам. Інші науковці дотримуються думки, що туризм можна вважати формою епізодичної міграції, туризм взагалі, і міжнародний зокрема, може розглядатися як різновид міграції населення, а туристські потоки – як реалізований туристичний попит. Загалом, міграційний підхід розглядає туризм як одну із форм міграції і активно почав розвиватися в 90-рр. ХХ ст. У 1993 році Статистична комісія ООН прийняла наступне визначення «туризм – це діяльність осіб, які подорожують і перебувають у місцях, що знаходяться за межами їхнього звичного середовища, протягом періоду, що не перевищує одного року підряд, з метою відпочинку, діловими та іншими цілями» [70].

Н. Леоненко слушно звертає увагу: «Якщо розглянути сферу туризму з

точки зору її функцій, то можна переконатися, що класична тріада туризму «транспорт + розміщення + розваги» включає в себе якщо не всі, то практично більшість функцій соціальної сфери, таких, як створення та доведення матеріальних і нематеріальних благ до споживача, обслуговування процесу споживання, створення умов для зміни видів діяльності і відпочинку, забезпечення охорони здоров'я, формування загальноосвітнього і культурно-технічного рівня населення, що дозволяє розглядати туризм як складну соціальноекономічну систему, що включає в себе взаємопов'язані і взаємообумовлені підсистеми. Тобто, загалом, можна сказати, що туристична індустрія – це і є міжгалузевий комплекс організації виробництва товарів та послуг для туризму, яка включає в себе наступні компоненти: організаторів туризму – туристські підприємства з розробки, просування і реалізації туристичного продукту (туроператори і турагенти), підприємства, що надають послуги з розміщення (готелі, мотелі, кемпінги, пансіонати, будинки відпочинку і т.д.); підприємства харчування (ресторани, кафе, бари та ін.), транспортні підприємства (автопідприємства, авіаційні підприємства, залізничні відомства, підприємства морського і річкового транспорту та ін.); екскурсійне бюро, виробничі туристські підприємства (виробництво туристських сувенірів, готельних меблів, туристського спорядження), підприємства торгівлі (магазини з реалізації туристичного спорядження та сувенірів), підприємства сфери дозвілля і розваг (тематичні парки, кіноконцертні зали, клуби за інтересами, казино та ін.); установи самодіяльного туризму (туристські, альпіністські, велосипедні клуби), органи управління туризмом (державні установи, громадські туристські організації), навчальні, наукові і проектні установи» [23].

Науковець відзначає: «Наведений перелік є далеко не повним. За

ступенем розширення і ускладнення процесів організації туризму все нові галузі та підприємства національної економіки залучаються до туристського виробництва. Існують, наприклад, фірми, що спеціалізуються на організації конгресів, інформаційні, рекламні, маркетингові агентства, установи продажу квитків в театри. Обслуговуванням туристів займаються підприємства торгівлі, банки, страхові компанії. Опосередковано формують туристську індустрію підприємства, які обслуговують не тільки туристів, але і інші групи населення: заклади культури, лікувальні і медичні установи, організації зв'язку, підприємства з виробництва товарів народного споживання, громадський пасажирський транспорт і т.д. У зв'язку з цим, можна стверджувати, що туризм здатний надавати активний вплив як на економіку країни в цілому, так і на її соціальну та гуманітарну сферу. В сучасному сьогоденні туризм – це галузь, що активно розвивається і може приносити досить великі доходи країні. У всьому світі інвестиції, вкладені в туризм, виправдовують себе, бо це приносить економічну, соціальну користь та справляє виховний і естетичний ефект» [32].

Туризм може впливати на міжнародний престиж окремих країн та їх зовнішньополітичний імідж. Міжнародні туристичні зв'язки активно впливають на політику світових держав. Туризм, з одного боку, забезпечує споживачам послуги соціально-рекреаційного характеру, такі як відпочинок, особистісний розвиток, вивчення історії та культури, участь у культурних подіях та спортивні заняття. З іншого боку, він слугує платформою для міжнародних бізнес-відносин, ураховуючи економічні, соціальні та гуманітарні аспекти. Таким чином, туризм поєднує різноманітні детермінанти, включаючи соціальні, гуманітарні, економічні, виховні та естетичні, що базуються на міжкультурній взаємодії. Для визначення

соціально-економічного впливу міжнародного туризму на світовому та національному рівнях необхідно розробити систему критеріїв та показників. Основні критерії оцінки ефекту на національному рівні включають економічний ефект, соціальний ефект, організаційний ефект та управлінський та інформаційний ефект.

Сьогодні туризм, як масштабне та багатогранне явище, набуває глобального характеру та масштабів. Його універсальність та поширеність визначаються не лише змінами у сучасному суспільстві, але й самою природою туризму, що відображається у різних аспектах, таких як політичний, нормативний, міграційний, економічний, соціокультурний та екологічний. Величезний масштаб та важливість туризму свідчать про його стратегічне значення в економіці, що потребує уважного регулювання з боку держави. Це включає в себе забезпечення балансу в розвитку різних територій та секторів, формулювання політики зайнятості, підтримку фінансових потоків у бюджет, а також управління платіжним балансом.

1.2 Інституційне забезпечення державної політики у туристичній галузі

Починаючи з початку XXI століття, туризм в Україні переживає значні трансформації, які відображають серйозні соціально-економічні та політичні зміни, що відбуваються в нашому суспільстві. Туристичний сектор нашої країни перебуває на етапі структурних змін, формування інституцій, розвитку внутрішньої та зовнішньої мережі зв'язків між підприємствами та регіонами. Удосконалюється туристична інфраструктура, формується спеціалізована працездатна робоча сила, а також впроваджується нова система державного регулювання в цій галузі.

В останні роки спостерігаються нові підходи до формування державної політики у сфері туризму, оскільки його розвиток поступово стає одним з ключових національних завдань. Світовий досвід виявляє, що успішність розвитку галузі туризму та рекреації напряму залежить від того, як держава сприймає цей сектор, наскільки ефективно надає підтримку, а також наскільки комплексно й стратегічно впроваджує політику регулювання туристичної сфери. Тому в усіх розвинених країнах туризм виконує ключову роль у регулюванні та розвитку, що відзначається активною участю держави. На сучасному етапі туризм може стати однією з найдинамічніших галузей економіки, сприяючи розвитку інших секторів, таких як транспорт, зв'язок та послуги. Крім того, росте потреба в нових робочих місцях, формуванні інституційних структур та прийнятті важливих законів у сфері туризму. Це підкреслює важливість не лише розвитку туристичної галузі, але й формування активної державної політики в цьому напрямку. Потрібно звернути увагу на цю тему, провести наукове дослідження процесів, що відбуваються в цій сфері, оскільки туризм впливає на розвиток культури, транспорту, зайнятості, готельного бізнесу, охорони довкілля та міжнародних відносин..

Як зазначає Н. Леоненко: «Туризм включено до переліку основних напрямів структурної перебудови української економіки, що є однією з найважливіших складових частин розвитку сучасної української держави. Суспільно-економічний уклад, що склався на даний час в українському сьогоденні, характеризується стабільним збільшенням попиту на туризм та має об'єктивні причини: по-перше, це сама зміна в соціальному сприйнятті туризму, по-друге, виникнення особливої потреби в туризмі як певній формі відпочинку, дозвілля та самовдосконалення, по – третє, підвищення рівня

добробуту населення, по-четверте, можливість подорожувати у форматі безвізового режиму тощо. При цьому збільшилася і пропозиція туристичних послуг, що супроводжується постійним посиленням конкуренції. Цьому явищу сприяла глобалізація, яка привела до бурхливого розвитку світового ринку туризму й інтенсифікації міжнародних туристичних потоків, поширенню єдиних стандартів і запитів, а також узагальнення попиту і пропозиції туристичних послуг. Тією чи іншою мірою туристичним потенціалом наділена більшість країн світу. З огляду на посилення конкуренції виникла проблема його реалізації. При цьому туристичний потенціал може відігравати важливу роль у національній економіці, охоплюючи економічні та соціальні функції. В цілому, з огляду на необхідність розвитку туристичної індустрії, в системі державного регулювання повинна формуватися цілісна державна політика в сфері туризму» [32].

На думку науковця: «...під державною політикою у сфері туризму слід розуміти сукупність поглядів, методів і заходів різного характеру, спрямованих на задоволення потреб населення в сфері туризму, забезпечення сталого розвитку туристичної галузі та посилення її позицій на світовому ринку туризму. Нормативні положення щодо державної політики та державного регулювання в галузі туризму закріплені у розділі II Закону України «Про туризм» та наголошують, що реалізація державної політики в галузі туризму здійснюється шляхом:

- визначення і реалізації основних напрямів державної політики в галузі туризму, пріоритетних напрямів розвитку туризму;
- визначення порядку класифікації та оцінки туристичних ресурсів України, їх використання та охорони;

- спрямування бюджетних коштів на розробку і реалізацію програм розвитку туризму;
- визначення основ безпеки туризму;
- нормативного регулювання відносин у галузі туризму (туристичного, готельного, екскурсійного та інших видів обслуговування громадян);
- ліцензування в галузі туризму, стандартизації і сертифікації туристичних послуг, визначення кваліфікаційних вимог до посад фахівців туристичного супроводу, видачі дозволів на право здійснення туристичного супроводу;
- встановлення системи статистичного обліку і звітності в галузі туризму та курортно-рекреаційного комплексу;
- організації і здійснення державного контролю за дотриманням законодавства в галузі туризму;
- визначення пріоритетних напрямів і координації наукових досліджень та підготовки кадрів у галузі туризму;
- участі в розробці та реалізації міжнародних програм з розвитку туризму. Головною метою державної політики у сфері туризму є створення високорозвиненого, диверсифікованого і ефективного туристичного комплексу країни, конкурентоспроможного на світовому ринку» [33].

Вчений зазначає, що: «Крім загальних для всіх галузей економічних і соціальних установок, слід виділяти такі головні завдання державної політики у сфері туризму:

- збереження, відновлення і підвищення рівня реалізації рекреаційного потенціалу країни, забезпечення ефективного використання землі та інших природних ресурсів;

- підвищення рівня міжнародної конкурентоспроможності галузі, вихід на світовий ринок туризму з пропозицією, що відповідає сучасним вимогам;
- досягнення високого рівня інноваційної та інвестиційної активності в галузі з метою створення конкурентоспроможних туристичних продуктів та спеціальної інфраструктури;
- гармонійний розвиток всіх видів туризму, в тому числі нових для країни» [33].

Н. Алексєєва зазначає: «На основі державної політики у сфері туризму місцевими органами влади формуються локальні цілі, які реалізуються на рівні певних туристських регіонів, а саме: підвищення туристської привабливості регіону; збереження навколишнього середовища; збільшення тривалості перебування туристів в регіоні; зростання грошових надходжень від туризму; поліпшення матеріально-технічної бази та туристичної інфраструктури. На рівні туристського підприємства цілі туристської політики орієнтовані на забезпечення задоволення потреб туристів, збільшення доходів і прибутку від надання туристичних послуг, оптимізацію якості туристського обслуговування, освоєння нових ринків. Основою для проведення державної політики є розробка спеціальної законодавчо-правової бази, яка забезпечує цю сферу соціально-економічних відносин, захист інтересів держави і суспільства, прав людини і громадянина, а також визначає форми і напрямки втручання держави в розвиток. На основі законодавчої бази повинні розроблятися певні доктринальні документи (концепції і стратегії), що роз'яснюють особливості вирішення тих чи інших проблем та напрямки розвитку галузі туризму. На основі поставлених цілей визначається ряд методів державного впливу, які в своїй більшості використовуються і в інших галузях національної економіки. При цьому

кожен метод має певні особливості реалізації, зокрема критерії прийняття рішень. У сфері туризму безумовну специфіку набувають методи регулювання, такі як сертифікація, стандартизація і ліцензування; контроль (включаючи культурні та екологічні компоненти); технічна, організаційна, маркетингова, інформаційна та освітня підтримка. За аналогією з іншими галузями, основним інструментом впливу (механізмом реалізації методів) повинні стати державні цільові програми, які доповнюються відповідними регіональними програмами» [5].

Однією з ключових аспектів у формуванні державної політики у сфері туризму є установлення спеціалізованих урядових органів, які відповідають за державне регулювання цієї галузі. Вибір конкретної моделі регулювання та ролі туризму в економіці визначається кожною країною окремо. У країнах, де туризм не є основною галуззю, розумно створити виконавчий орган (наприклад, Агентство чи службу), а також міжвідомчу комісію. У їхній роботі, а також у розробці державної політики у галузі туризму, важливу роль повинна відігравати асоціація туристичних підприємств, яка функціонує як громадська організація.

На думку В. Бакуменка: «До основних глобальних чинників, які викликають розвиток туристичної галузі, відносять:

- 1) появу світових інформаційних мереж і систем, що забезпечують швидке поширення інформації та комунікацію учасників ринку;
- 2) посилення міжнародного співробітництва в сфері туризму, в тому числі на рівні регіонів і об'єднань підприємств;
- 3) розширення діяльності глобальних готельних мереж і туристичних операторів;
- 4) розвиток індустрії пасажирських перевезень;

5) створення системи міжнародних організацій, що займаються розвитком галузі» [3].

Вчений також зазначає: «Глобалізація сприяла імпульсу розвитку, перш за все, міжнародного туризму. Однак це явище вплинуло і на внутрішньо-національний туризм, зважаючи на тісний зв'язок внутрішніх і зовнішніх процесів. Тим більше, що вплив глобальних чинників постійно посилюється, вони все більше визначають напрями розвитку сфери туризму. Зокрема, це стосується міжнародних стандартів, які встановлюються в більшій мірі спонтанно в процесі конкуренції та створюють основу для оцінки туристичних продуктів. Глобалізація веде до складного процесу поєднання уніфікації і різноманітності, який попри все має бути гармонійним. Крім цього, все більшого значення (особливо в контексті розвитку системи «Інтернет») набувають міжнародні соціальні мережі, які служать додатковим джерелом комунікацій споживачів. В цілому в умовах глобалізації виникають нові особливості розвитку туризму, посилюється глобально-ринкове регулювання галузі. Наприклад, це призводить до зниження цін на послуги, а також до зростання кількості туристичних поїздок. Усе це повинно враховуватися і знайти відображення в державній політиці у сфері туризму, яка повинна набути новий формат і зміст. Всі заходи державної політики у сфері туризму необхідно розробляти на основі глобального підходу. Державна політика у сфері туризму є частиною загальної соціально-економічної політики, тому вона повинна бути тісно інтегрована з іншими політиками, перш за все з екологічною, соціальною, політикою в сфері зайнятості, регіональною тощо. Цей взаємозв'язок визначає зміст заходів державної політики у сфері туризму, роблячи їх інклюзивними. В умовах глобалізації державна політика у сфері туризму

повинна бути заснована на аналізі міжнародного досвіду та глобалізаційних тенденцій. Дана політика повинна включати розробку стратегії розвитку туристичної індустрії» [3].

В Україні центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері туризму та курортів (крім здійснення державного нагляду (контролю) у сфері туризму та курортів), є Державне агентство розвитку туризму України (ДАРТ), діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра культури та інформаційної політики [47].

Основними завданнями Державного агентства розвитку туризму України є: «

1) реалізація державної політики у сфері туризму та курортів (крім здійснення державного нагляду (контролю) у сфері туризму та курортів);

2) внесення на розгляд Міністра культури та інформаційної політики пропозицій щодо формування державної політики у сфері туризму та курортів (крім здійснення державного нагляду (контролю) у сфері туризму та курортів)» [47].

Відповідно до покладених на нього завдань: «Державне агентство розвитку туризму України:

1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України і Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств тощо;

2) бере участь у діяльності міжнародних організацій та забезпечує виконання зобов'язань, що випливають з членства в таких організаціях;

3) залучається до розроблення та виконання програм розвитку туризму

і курортів в Україні;

4) розробляє пропозиції щодо: організації обліку туристичних ресурсів України та забезпечення їх раціонального використання та охорони; визначення переліку посад фахівців туристичного супроводу та кваліфікаційних вимог до них; порядку створення та ведення Державного кадастру природних територій курортів; розроблення програм облаштування транспортних магістралей об'єктами туристичної інфраструктури; порядку оформлення ваучера на надання туристичних послуг та його використання;

5) забезпечує створення та ведення Державного кадастру природних територій курортів;

6) бере участь у створенні та веденні Державного кадастру природних лікувальних ресурсів;

7) здійснює відповідно до законодавства встановлення відповідних категорій об'єктам туристичної інфраструктури (готелям, іншим об'єктам, призначеним для надання послуг з розміщення, закладам харчування, курортним закладам тощо), видає свідоцтва про встановлення об'єктам туристичної інфраструктури відповідної категорії та веде реєстр свідоцтв про встановлення категорій об'єктам туристичної інфраструктури;

8) здійснює заходи щодо підвищення конкурентоспроможності туристичного ринку, в тому числі заходи, пов'язані з інтеграцією національного туристичного ринку в єдиний європейський туристичний простір;

9) надає пропозиції та залучається до проведення досліджень туристичного ринку, підготовки та поширення інформації про Україну і її туристичні можливості на міжнародному туристичному ринку та всередині держави, зокрема шляхом організації презентацій про туристичні

можливості України, робочих нарад, конференцій, семінарів тощо, а також участі у виставкових заходах як в Україні, так і за кордоном;

10) бере участь у розробленні міжнародних договорів у сфері туристичної діяльності, готує та подає в установленому порядку пропозиції щодо їх укладення і денонсації, забезпечує виконання Україною зобов'язань за міжнародними договорами з питань, що належать до його компетенції;

11) бере в установленому порядку участь у міжнародних заходах з питань туризму, міжнародного співробітництва, утвердження України на світовому туристичному ринку;

12) залучається в установленому порядку до надання суб'єктам туристичної діяльності методичної, консультативної та іншої допомоги; 13) залучається до поширення соціальної реклами у сфері туризму та курортів;

14) забезпечує координацію діяльності курортних закладів (незалежно від форми власності), пов'язаної з використанням лікувальних ресурсів, а також діяльності підприємств, установ та організацій, які обслуговують курорти;

15) забезпечує розгляд клопотань про оголошення природних територій курортними;

16) погоджує клопотання про оголошення природних територій курортними з власниками чи користувачами земельних ділянок;

17) забезпечує розроблення проектів оголошення природних територій курортними;

18) організовує створення загальнодержавної інформаційної мережі у туристичній і курортній сфері;

19) забезпечує розвиток в'їзного та внутрішнього туризму та курортів;

20) вносить пропозиції МКІП щодо вдосконалення системи обліку,

звітності та статистичної інформації у сфері туризму та курортів;

21) вносить пропозиції МКІП щодо розроблення стандартів, діяльності із сертифікації, проведення робіт з підтвердження відповідності у сфері туризму;

22) залучається до визначення пріоритетних напрямів наукових досліджень у сфері туризму та проведення науково-дослідних робіт у сфері туризму;

23) бере участь у реалізації державної інвестиційної політики у сфері туризму та курортів;

24) видає ліцензії на право провадження туроператорської діяльності та веде ліцензійний реєстр суб'єктів туроператорської діяльності;

25) здійснює державний нагляд (контроль) за додержанням туроператорами ліцензійних умов провадження туроператорської діяльності;

26) здійснює розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних з діяльністю ДАРТ, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління;

27) здійснює функції з управління об'єктами державної власності, що належать до сфери його управління;

28) здійснює інші повноваження, визначені законом на протязі всього періоду існування України постійний орган центральної виконавчої влади стосовно туристичної сфери був відсутній.

Виконання стратегічних планів щодо розвитку туристичної галузі в умовах постійних реорганізацій структури та розділення відповідальності між різними Міністерствами та відомствами виявляється складним та неоднозначним. У такій ситуації стає очевидною необхідність проведення системних заходів у державній політиці у сфері туризму. Ця політика

повинна бути самостійною та включати спеціальні заходи. Формування державної політики у галузі туризму передбачає наявність відповідного механізму, який включає обґрунтування рішень, розробку стратегії розвитку сектору та систему інструментів для її реалізації.

1.3 Державна політика у сфері туризму правові форми та методи

У науковій літературі термін "державне регулювання туристичної діяльності" описує систему заходів, які вживає держава для впливу на об'єкти та суб'єкти туристичної галузі та створення сприятливого середовища для її розвитку. Застосовуючи терміни з теорії права, можна визначити, що в контексті Закону України "Про туризм" державне регулювання туризму включає комплекс заходів, спрямованих на контроль та регулювання діяльності в цій сфері з метою захисту прав громадян, охорони навколишнього середовища, підвищення якості туристичного обслуговування та забезпечення безпеки туризму.

У Законі України „Про туризм”: «...закріплено найбільш важливі законодавчі установлення щодо місця й ролі туризму в державі, принципів державного регулювання туризму, про основні цілі, пріоритетні напрями й шляхи (засоби) реалізації державної політики в галузі туризму: Регулююча функція держави знаходить своє виявлення в розробці й прийнятті законодавчих актів у сфері туризму, встановленні умов провадження туристичної діяльності (ліцензування, сертифікація й стандартизація у сфері туристичної діяльності, дозвільна система на право здійснення туристичного супроводу, обмеження діяльності іноземних суб'єктів господарювання тощо), у забезпеченні сприятливих для розвитку туризму умов шляхом спрощення та гармонізації податкового, валютного, митного, прикордонного

та інших видів регулювання, а також у створенні спеціального правового механізму, який забезпечує державний контроль за діяльністю в галузі туризму. Крім того, серед функцій держави, без здійснення яких неможливий ефективний розвиток туризму, можна також виділити:

- виконавчу, що спрямована на забезпечення застосування встановлених норм у відносинах між суб`єктами туристичної діяльності, ґрунтується на владних повноваженнях і включає заходи заборони, дозволу та примусу;

- контролюючу, що здійснюється уповноваженими державними органами та суб`єктами туристичної діяльності з метою захисту прав і інтересів їх учасників» [53].

Отже, відповідно до ст. 6 Закону України „Про туризм” «...реалізація державної політики в галузі туризму здійснюється шляхом:

- визначення і реалізації основних напрямів державної політики в галузі туризму, пріоритетних напрямів розвитку туризму;

- визначення порядку класифікації та оцінки туристичних ресурсів України, їх використання та охорони; спрямування бюджетних коштів на розробку і реалізацію програм розвитку туризму; визначення основ безпеки туризму;

- нормативного регулювання відносин у галузі туризму (туристичного, готельного, екскурсійного та інших видів обслуговування громадян);

- ліцензування в галузі туризму, стандартизації й сертифікації туристичних послуг, визначення кваліфікаційних вимог до посад фахівців туристичного супроводу, видачі дозволів на право здійснення туристичного супроводу; встановлення системи статистичного обліку і звітності в галузі туризму та курортно-рекреаційного комплексу; організації і здійсненні

державного контролю за дотриманням законодавства в галузі туризму;

– визначення пріоритетних напрямів і координації наукових досліджень та підготовки кадрів у галузі туризму;

– участі в розробці та реалізації міжнародних програм з розвитку туризму.

Н. Опанасюк та А. Охріменко зазначають: «Державне регулювання в галузі туризму здійснюється й іншими способами, визначеними законом. Формулюючи принципи державного регулювання туризму, вищезазначений Закон покладає на державу обов'язки сприяти туризму та створювати відповідні умови для його ефективного розвитку, визначати напрями туристичної діяльності, формувати уявлення про Україну як країну з величезними потенційними туристичними можливостями, здійснювати підтримку й захист українських туристів, туристичних підприємств та їх об'єднань. За таких умов метою державного регулювання у сфері туризму є забезпечення умов для розвитку туризму, створення рівних можливостей суб'єктам туристичної діяльності на ринку туристичних послуг, безпека туризму та захист прав і законних інтересів туристів. Державне регулювання туризму визначається кількома напрямками:

1) пряма участь держави у розвитку туризму:

- визначення правових засад здійснення туристичної діяльності (ліцензування, сертифікація туристичних послуг тощо);

- надання гарантій щодо захисту споживачів туристичних послуг (запровадження обов'язкового фінансового забезпечення відповідальності туроператорів/турагентів перед туристами, здійснення обов'язкового страхування туристів (медичного та від нещасних випадків) тощо;

- заохочення національних та іноземних інвестицій у розвиток

індустрії туризму, створення нових робочих місць, забезпечення становлення туризму як високорентабельної галузі економіки України;

- забезпечення доступності туризму та екскурсійних відвідувань для дітей, молоді, людей похилого віку, інвалідів та малозабезпечених громадян шляхом запровадження пільг стосовно цих категорій осіб;

- спрямування бюджетних коштів на розробку й реалізацію програм розвитку туризму тощо;

2) законодавче забезпечення становлення й розвитку туризму, захисту національного ринку туристичних послуг і створення конкурентоспроможного національного турпродукту:

- нормативне регулювання відносин у галузі туризму (туристичного, готельного, екскурсійного та інших видів обслуговування громадян);

- створення сприятливих для розвитку туризму умов шляхом спрощення та гармонізації податкового, валютного, митного, прикордонного та інших видів регулювання;

- розширення міжнародного співробітництва, утвердження України на світовому туристичному ринку;

3) державний контроль за діяльністю в галузі туризму. Система державного контролю за діяльністю в галузі туризму передбачає:

- визначення умов провадження туристичної діяльності (ліцензійних вимог), стандартизації і сертифікації туристичних послуг;

- визначення кваліфікаційних вимог до посад фахівців туристичного супроводу, видачі дозволів на право здійснення туристичного супроводу;

- встановлення системи статистичного обліку і звітності в галузі туризму та курортно-рекреаційного комплексу;

- організація здійснення контролю за якістю наданих туристичних

послуг; - накладення стягнень і вжиття інших заходів за порушення законодавства в галузі туризму;

4) захист добросовісної конкуренції на ринку туристичних послуг, запобігання монополізму» [41].

Слід також акцентувати увагу, що Законом „Про туризм” (ст. 6) визначено також і основні пріоритетні напрями державної політики в галузі туризму, серед яких: удосконалення правових засад регулювання відносин у галузі туризму; забезпечення становлення туризму як високорентабельної галузі економіки України, заохочення національних та іноземних інвестицій у розвиток індустрії туризму, створення нових робочих місць; розвиток в'їзного та внутрішнього туризму, сільського, екологічного (зеленого) туризму; розширення міжнародного співробітництва, утвердження України на світовому туристичному ринку; створення сприятливих для розвитку туризму умов шляхом спрощення та гармонізації податкового, валютного, митного, прикордонного та інших видів регулювання; забезпечення доступності туризму та екскурсійних відвідувань для дітей, молоді, людей похилого віку, інвалідів та малозабезпечених громадян шляхом запровадження пільг стосовно цих категорій осіб. При цьому, зазначивши у ст. 6 даного Закону про пріоритетність державного регулювання в'їзного та внутрішнього туризму, держава не створила реального механізму реалізації цієї настанови. [53].

Н. Опанасюк та А. Охріменко зазначають: «За роки незалежності України спостерігається тенденція значного превалювання виїзного туризму над в'їзним, тому державне регулювання повинно бути спрямоване, передусім, на відновлення прийняттого балансу, а також живлення внутрішнього туризму, що сформує імідж держави як країни сприятливого

розвитку туризму. Особливе значення, на наш погляд, має розвиток соціального туризму, що повинен підтримуватися й розвиватися за допомогою держави, керуючись положеннями Конституції України. У цих конституційних установленнях зазначено, що Україна є соціальною державою, політика якої спрямована на створення умов, які забезпечують гідне життя людині та вільний розвиток особистості. Туризм, насамперед внутрішній, має бути доступним для всіх верств населення. Закріпленню пріоритету соціального туризму сприятиме прийняття спеціального законодавчого акта про соціальний туризм, який має створити реальні гарантії для реалізації людиною (насамперед, незахищеними верствами населення) свого права на туризм. Крім того, доцільно визначити реальні кроки державної підтримки пріоритетних для України в'їзного та внутрішнього туризму (зокрема, спрощення та гармонізація податкового регулювання: звільнення від податку на додану вартість експорту послуг та зменшення ставки податку на прибуток; пропагування туристичних можливостей України за кордоном, у тому числі забезпечення за рахунок коштів державного бюджету часткового фінансування витрат участі туроператорів у престижних туристично-виставкових заходах, що проводяться за кордоном, тощо), а також створення територій пріоритетного розвитку туризму та сприятливого інвестиційного клімату. Однак варто зауважити, що попри певні проблеми в державному регулюванні туризму, на сьогодні державою створено всі законодавчі важелі впливу на становлення й розвиток вітчизняного туризму. Державне регулювання діяльності у сфері туризму здійснюється органами законодавчої, виконавчої та судової влади за допомогою способів і форм, визначених законом. Засоби державного регулювання туристичної діяльності Відповідно до законодавства держава

для реалізації своєї політики, виконання програм економічного й соціального розвитку застосовує різноманітні засоби та механізми регулювання господарської діяльності» [41].

Вчені звертають нашу увагу, що: «Основними спеціальними засобами регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів туристичного підприємництва є:

- ліцензування;
- сертифікація і стандартизація у сфері туристичної діяльності;
- визначення кваліфікаційних вимог до посад фахівців туристичного супроводу, видачі дозволів на право здійснення туристичного супроводу;
- обмеження щодо здійснення туроператорської та турагентської діяльності;
- надання податкових пільг тощо» [41].

Правові форми державного регулювання туристичної діяльності У юридичній літературі зазначається, що форми державного регулювання є зовнішнім вираженням змісту регулюючого впливу держави на певні суспільні процеси. Крім того, в Юридичній енциклопедії термін „форма” тлумачиться як устрій, вид, тип, структура суспільних (соціальних, економічних, правових, організаційних тощо) утворень або процесів (управління, судочинства тощо) 3 . Водночас слід зауважити, що регулюючий вплив держави реалізується за визначеними функціональними напрямками. Кожен з цих функціональних напрямків реалізується в певній формі. Так, наприклад, законотворча функція державного регулювання реалізується у такій формі, як прийняття нормативноправових актів, а дозвільна функція - у формі видачі ліцензій, дозволів, сертифікатів тощо.

Враховуючи запропоноване визначення та ураховуючи те, що

туристична діяльність є особливим видом господарювання, можемо зазначити, що система державного регулювання туристичної сфери включає в себе такі елементи:

- установа нормативно-правових актів, що регулюють діяльність туристичних підприємств;
- ведення ліцензійного реєстру туроператорів;
- видача паспортів туристичних об'єктів
- ведення реєстрів свідоцтв про категорії готелів та інших об'єктів для тимчасового розміщення
- забезпечення дотримання ліцензійних умов туроператорської діяльності
- застосування контрольних заходів компетентними органами

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

2.1 Організація туристичної політики на регіональному рівні

Туризм викликає значний інтерес у держави та її виконавчих органів. Основою для розробки туристичної політики та визначення її впливу на стратегію розвитку туризму є обговорення проблем суспільно-економічної політики. Зважаючи на важливе значення туризму у суспільно-економічному розвитку конкретних територій, актуальним стає формування та реалізація туристичної політики з огляду на інтереси регіональної та місцевої економіки. За останні роки стало очевидним, що наслідки розвитку туризму відрізняються у різних регіонах та туристичних місцевостях, тобто на рівні місцевої економіки

Н. Кудла слушно зауважує: «Діяльність органів місцевого самоврядування обумовлена загальною економічною політикою держави, в тому числі й у сфері туризму. Однак держава делегувала органам місцевого, районного та обласного рівня достатньо повноважень з формування туристичних функцій на своїй території. Вертикальна структура управління має враховувати при прийнятті рішень специфіку регіональної туристичної індустрії, яка впливає з розташування, клімату, туристичних об'єктів, стану інфраструктури й туристичної пропозиції. Отже, мета наукового пошуку полягає у дослідженні значущості туризму в регіональному розвитку та обґрунтування інструментів активізації органів місцевого самоврядування у сфері надання туристичних послуг. Сукупність дій держави в туристичному

секторі визначає державна політика та державне регулювання в галузі туризму» [30].

На думку Турицької: «Її основними цілями є:

- задоволення туристичних потреб суспільства;
- раціональне використання туристичних об'єктів, засобів і предметів праці, капіталу у сфері туристичної індустрії;
- формування оптимальних розмірів і структури туристичного руху;
- координація розвитку туризму з урахуванням різних її функцій та зв'язків з іншими секторами народного господарства [67].

А. Іляшенко зазначає: «Світова практика сформулювала засадничі підходи до визначення принципів успішності туризму, що значною мірою зумовлюють ефективність державної туристичної політики та сприяють розвитку сталого туризму. Це розвиток туризму за принципом «знизу догори», коли головним суб'єктом туристичної діяльності є місцева громада, а ресурси туристичної сфери забезпечує місцева економіка; заснування ефективного партнерства і співробітництва всіх учасників туристичної діяльності та здійснення рівноправного розподілу вигод, отриманих унаслідок розвитку туризму; організація інформованості щодо туризму, в тому числі й науково-аналітичні дослідження, що створює підґрунтя для запровадження інтегрованого планування та кооперації; дотримання обмежень туристичного впливу, об'єднання туристичної діяльності з середовищем: екологічним, економічним, соціальним та культурним [23].

Отже, державна туристична політика покликана забезпечувати ефективне використання туристичних ресурсів; розробляти стратегічні плани щодо розвитку туризму з метою уникнення можливих серйозних екологічних та соціальнокультурних проблем; сприяти поліпшенню

довкілля; забезпечувати високий рівень задоволення потреб туристів з одночасним збереженням привабливості місця туристичного призначення тощо. Про туристичну політику варто говорити тоді, коли влада декларує позитивні підходи до туризму, що полягають у поточному контролі впливу цього явища на суспільно-економічну ситуацію в країні. Згідно зі ст. 6 Закону України «Про туризм», вагомого значення набуває державне регулювання у туризмі завдяки збереженню цілісності туристичних ресурсів, їх раціональному використанню, охороні культурної спадщини і довкілля, врахуванню державних і громадських інтересів під час планування та забудови» [53].

.М. Борушак висловлює думку: «...важливо на законодавчому рівні зміцнити взаємовідносини між органами місцевого самоврядування та органами у сфері туризму задля ефективної співпраці туристичного розвитку. Загалом інструменти державної туристичної політики можна поділити на інструменти безпосереднього впливу, які держава скеровує безпосередньо туристичній індустрії, та інструменти опосередненого впливу, які мають загальний характер й слугують формуванню різних сфер суспільно-економічного життя країни (наприклад, податкова система)» [8].

Н. Кудла зазначає: «Умовою ефективного управління туристичною індустрією на регіональному чи локальному рівні є формування системи співпраці між:

- суб'єктами підприємницької діяльності (туристичними підприємствами);
- органами територіального самоврядування на всіх щаблях;
- організаціями і спілками туристичної сфери та місцевим самоврядуванням;

– регіональними і локальними туристичними організаціями. Вирішальне значення для реалізації туристичної функції на регіональному і локальному рівнях мають органи місцевого самоврядування» [30].

Від їхньої ініціативи залежить, перш за все, надання туристичної інформації, а також організація екскурсій, взаємодія з іншими суб'єктами господарювання, утримання та обслуговування місцевої інфраструктури і комунікацій (включаючи водопостачання та каналізацію, управління відходами, освітлення тощо), забезпечення правопорядку і т. д.

Серед важливих рекомендацій для реалізації місцевої туристичної політики можна відзначити: раціональне використання природних ресурсів певної місцевості та збереження традицій і звичаїв корінних мешканців для збереження їхньої ідентичності; забезпечення туристам атмосфери гостинності протягом усього періоду перебування у певній місцевості; встановлення адекватних цін на місцевому туристичному ринку, які відповідають платоспроможності туристів; гнучкість у плануванні туристичного розвитку території, що дозволяє розвивати туристичні об'єкти, зберігаючи при цьому туристичні цінності.

Використання інструментів управління регіональною туристичною галуззю зазвичай залежить від активності органів місцевого самоврядування. На практиці тільки деякі ради виявляють зацікавленість у прийнятті рішень, спрямованих на співпрацю та активний вплив на туристичну сферу.

Як зазначає І. Школа: «У країнах Європейського Союзу для підтримки й активізації місцевого самоврядування можуть застосовуватися фінансові інструменти регіональної політики у формі дотації європейських фондів та позик Європейського банку розвитку з метою:

– підвищення туристичної привабливості регіону;

- зростання професіоналізму зайнятих у туризмі;
- підтримки туристичної кооперації;
- розробки і впровадження стратегії розвитку з врахуванням «ендогенних потенціалів» [54].

Діяльність органів місцевого самоврядування відіграє важливу роль у формуванні регіональних та місцевих туристичних продуктів, які включають як послуги, надані прямо туристичною індустрією, так і не туристичні, але значущі для місцевості, де перебувають туристи.

Отже, визначення місця туризму в структурі народного господарства, передусім завдяки створенню стратегії (програм) розвитку туризму, співпраці та інтеграції суб'єктів туристичної індустрії, дає можливість активізувати економіку на регіональному чи місцевому рівні та створити нові робочі місця.

Дослідження діяльності держави у сфері управління туристичною політикою показали, що не всі її аспекти виконуються на регіональному та місцевому рівнях.

Актуальними залишаються питання обґрунтування й виконання стратегій чи програм територіального розвитку, в яких формування регіональних пріоритетів розвитку відбувається як з урахуванням загальнодержавних завдань, так і місцевих ініціатив.

2.2 Стан державного регулювання туристичної галузі в Україні

Аналіз, проведений Всесвітньою туристичною організацією, свідчить про те, що у більшості країн світу державна туристична політика втілюється безпосередньо через центральні органи виконавчої влади - національні туристичні установи, інші інституції, а також опосередковано через правові

механізми, підтримку туристичної інфраструктури та міжнародну політику. Туристична політика має загальні риси загальної державної політики.

У той же час існують специфічні фактори, які впливають на її формування: природні умови країни, транспортна індустрія, соціальні аспекти, економічні фактори, пов'язані з створенням бази для розвитку туризму (стабільні валютні та фінансові системи, зовнішньоекономічні відносини), правові аспекти, пов'язані з розробкою та дією туристичного законодавства.

Як зазначають М.Мальська та І. Жук: «Механізм реалізації туристичної політики держави охоплює:

- складання цільових програм з розвитку туризму на державному та регіональному рівнях;
- розробку конкретних заходів, спрямованих на досягнення стратегічної мети;
- державне регулювання розвитку туристичної галузі.

Отже, державне регулювання розвитку туристичної галузі належить до механізмів реалізації політики держави в галузі туризму. Розвиток туристичної галузі характерний позитивною динамікою змін кількісних та якісних показників туристичної галузі: збільшенням туристичних потоків, відрахувань у державний і місцевий бюджети, підвищенням рівня зайнятості в туристичній галузі тощо» [35].

Вчені додають: «державне регулювання туристичної галузі - сукупність форм і методів цілеспрямованого впливу органів державної влади на розвиток туристичної галузі та створення умов для ефективної співпраці органів державної влади, місцевого самоврядування й приватного сектора стосовно розвитку туризму через різні механізми: адміністративні,

організаційні, економічні, правові, екологічні та ін.

Актуальними залишаються питання створення нормативно-правової основи державного регулювання в галузі туризму, податкової політики, приватизації й акціонування, створення інвестиційних умов, що стимулюють надходження коштів в об'єкти туристичної індустрії на території України.

Насамперед, це стосується готельних і курортно-лікувальних підприємств країни, які можна ефективно розвивати, створюючи нові робочі місця, популяризуючи культурні цінності, багатство флори та фауни, рекреаційний потенціал нашої країни.

Проблематика державного регулювання туристичної галузі полягає у визначенні основних тенденцій розвитку туризму та впровадженні відповідних напрямів інтеграції України в міжнародний ринок туристичних послуг з урахуванням її реальних можливостей.

Крім того, необхідно обумовити повноваження та участь держави в регулюванні туристичного ринку, оскільки саме держава формує основні умови функціонування суб'єктів туристичної діяльності як на національному, так і на міжнародному ринку.

Ефективне державне регулювання вимагає наукової та методичної підтримки. Незважаючи на збільшення наукових досліджень у сфері туризму, деякі аспекти державного регулювання цієї галузі залишаються недостатньо вивченими.

Існує нестача досліджень, які б присвячувалися теоретичному осмисленню таких питань та розробці науково обґрунтованих практичних рекомендацій щодо державного регулювання туристичної галузі на різних рівнях. Вироблення стратегії розвитку туризму та створення умов для її успішного впровадження є складною задачею.

Аналізуючи історію та сучасні тенденції розвитку туризму, ми бачимо, що в Україні туризм розвивався без належного урахування його особливостей та без відповідної туристичної політики та ефективних механізмів управління. Це призвело до перенаправлення уваги туризму на зовнішній ринок, руйнування соціального туризму та інфраструктури галузі.

Реформування системи державного регулювання туризму відкрило низку проблем, що потребують рішення, зокрема, нестачу відповідності чинного законодавства потребам та тенденціям розвитку галузі.

Навіть з прийняттям нового закону "Про туризм", який є кроком вперед, виникає необхідність удосконалення правового забезпечення та приведення його у відповідність до світових стандартів.

Крім того, відсутність збалансованої регіональної політики протягом тривалого часу перешкоджала ефективному розвитку та інтеграції туристичної галузі, що породило необхідність створення структури державного регулювання туризму в Україні, враховуючи сучасні реалії та досвід країн з розвиненою туристичною індустрією.

М. Мальська та І Жук зазначають: Сучасне туристичне підприємництво функціонує в умовах неналежної нормативно-правової, методичної, організаційної та інформаційної підтримки держави. Це особливо виявляється на рівні малих міст і сільських населених пунктів, де туризм може стати важливим чинником соціально-економічного та культурного розвитку внаслідок забезпечення зайнятості населення, розбудови міської інфраструктури, реконструкції та збереженню пам'яток тощо. До найважливіших проблем розвитку туристичної галузі України належить відсутність суттєвої державної підтримки місцевих ініціатив стосовно розвитку туризму. Однак, як засвідчує зарубіжний досвід,

максимального ефекту в розвитку туризму можна досягти лише за умов співпраці органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, громадських і професійних організацій та підприємницьких структур. Характерна ознака вітчизняної туристичної галузі – витіснення з туристичного ринку соціального туризму як неконкурентоспроможного порівняно з комерційними видами туризму, зокрема виїзним. З-поміж інших проблем туристичної галузі України виокремимо такі:

- невідповідність наявної туристичної інфраструктури світовому рівню та сучасним вимогам споживачів туристичного ринку;

- низька якість туристичних послуг;

- відсутність сприятливого інвестиційного клімату, що зумовлює нерозвиненість соціальної інфраструктури;

- недостатній рівень кадрового забезпечення управління туристичною галуззю за кількісними та якісними параметрами;

- занадто складні порівняно із загальновизнаною міжнародною практикою візові, митні та прикордонні процедури;

- відомча підпорядкованість закладів розміщення, санаторно-курортних та рекреаційних–закладів, що ускладнює стандартизацію туристичних послуг, підвищення їх якості та впровадження ефективних механізмів державного регулювання розвитку туристичної галузі тощо» [35].

Науковці наголошують, що «...перед туристичною галуззю України постають багато проблем, які потребують вирішення за допомогою вдосконалення системи та механізмів її державного регулювання. Визначимо напрями вирішення проблем вітчизняного туризму на національному, регіональному та місцевому рівнях через удосконалення механізмів державного регулювання туристичної галузі та з урахуванням зарубіжного

досвіду. Зазначимо, що способи та методи впливу, які використовуються сьогодні для регулювання туристичної галузі, далеко не завжди виявляються адекватними сучасним умовам та тенденціям. Тому для зміни ситуації на краще необхідним є вдосконалення механізмів регулювання господарської діяльності з урахуванням досвіду країн з розвинутою туристичною галуззю, формування нових соціально-економічних підходів до стратегії розвитку національного туристичного комплексу і системи управління туристичними процесами як на державному, так і на регіональному рівнях» [35].

Враховуючи це, розглянемо різні підходи до створення стратегії розвитку туризму в Україні, визначаючи основні пріоритети (зокрема, внутрішній, зовнішній, соціальний, сільський) і напрями державного регулювання в цій галузі. На наш погляд, необхідним є прийняття законодавства, що забезпечить ефективне функціонування сфери: Туристичного кодексу, законів України "Про сільський туризм", "Про соціальний туризм", стратегії розвитку українських курортів, а також внесення окремих змін до законів України "Про туризм" та "Про місцеве самоврядування" (щодо компетенцій органів місцевого самоврядування у галузі туризму) і т. д.

Аналіз проблем сфери курортів в Україні вказує на необхідність переорганізації всієї системи та змін у механізмах управління на різних рівнях: державному, регіональному та місцевому. Для цього на державному рівні потрібно переглянути роль санаторно-курортних закладів у загальній системі відпочинку та оздоровлення населення і їх функції.

Тільки з новими підходами держава зможе розробити нові концепції розвитку як самі курорти, так і санаторно-курортне обслуговування населення. На основі цих концепцій буде розроблено програму стратегічного

розвитку цієї сфери, яка передбачатиме поглиблення спеціалізації курортів та чітке визначення прав власності.

Для забезпечення сталого розвитку туристичної галузі важливо здійснити модернізацію інфраструктури туризму та курортно-рекреаційної сфери. З цією метою можна ввведення спеціального інвестиційного режиму для підтримки будівництва та реконструкції готелів та інших об'єктів туристичної інфраструктури, що сприятиме поверненню іноземних та вітчизняних інвесторів у цей сектор.

Одночасно важливо впровадити практику прямого фінансування з державного та місцевих бюджетів для розвитку туристичної інфраструктури, зокрема, облаштування маршрутів, місць для відпочинку у лісах та гірських районах, громадських пляжів, оглядових майданчиків, центрів туристичної інформації, інформаційних стендів на дорогах тощо.

Варто відзначити, що для регіонального розвитку туризму важливо чітко розподілити повноваження між центральними та регіональними галузевими органами влади, а також між органами виконавчої влади та місцевим самоврядуванням.

М. Мальська та І Жук важчать; «Доцільним є делегування органам місцевого самоврядування повноважень щодо розвитку місцевого туризму: створення регіональних туристичних корпорацій, туристичних інформаційних центрів, розбудови інфраструктури, залучення інвестицій тощо. Ефективному здійсненню делегованих повноважень може сприяти створена на рівні центрального органу виконавчої влади, до компетенції якого належать питання туристичної галузі, робоча група фахівців, що на основі нормативно-правової бази України, з урахуванням зарубіжного досвіду розроблятиме конкретний план заходів для кожного окремого

туристичного регіону та дасть змогу втілити його в життя. Відомо, що самостійний розвиток туристичної галузі без суттєвої державної підтримки, який відбувався протягом останніх десятиліть, призвів до практично монополії комерційних форм та видів туризму. З метою зниження соціального напруження в галузі і в суспільстві в цілому необхідне впровадження державної політики соціалізації туристичної галузі. Враховуючи зарубіжний досвід державної підтримки розвитку соціального туризму, зокрема досвід Франції, Росії, Німеччини, визначимо найбільш дієві механізми соціалізації туристичної галузі України:

1. Розробка та прийняття комплексної державної Програми розвитку соціального туризму в Україні, розрахованої на 10 років, основними етапами якої мають стати: прийняття законів України «Про соціальний туризм», «Про молодіжний та дитячий туризм», Концепції розвитку спеціалізованої туристичної інфраструктури (для інвалідів, родинного відпочинку, студентів тощо).

2. Забезпечення умов для залучення до активного споживання туристичних послуг інвалідів, пенсіонерів, військовослужбовців, малозабезпечених та багатодітних громадян та їх родин, у тому числі через розвиток спеціалізованої туристичної інфраструктури для відпочинку людей з обмеженими фізичними можливостями, побудова пансіонатів та санаторіїв для сімейного відпочинку, розвиток недорогих видів відпочинку: турів вихідного дня, екскурсій, сільського зеленого туризму, агротуризму тощо.

3. Створення дієвих дисконтних систем для молоді та студентів, впровадження системи «культурних карток», підтримка міжнародних дисконтних карток та студентських посвідчень, формування системи пілг для іноземних студентів та молоді, що прибули до України з метою

навчання, подорожей чи за програмою культурного обміну (наприклад, введення диференційованих тарифів на транспортні послуги для іноземних студентів, знижки на розміщення, харчування, страхування, туристичні послуги).

4. Підтримка культурного обміну між молоддю та дітьми різних країн, зокрема через створення літніх міжнародних таборів, центрів екологічного туризму (волонтерських таборів), літніх університетів і мовних шкіл в туристично привабливих регіонах України, проведення міжнародних конкурсів, олімпіад, фестивалів.

5. Сприяння розвитку спеціалізованої інфраструктури та супутніх послуг, розрахованих на потреби молодіжного туризму та культурного обміну (кемпінги, інформаційні служби, довідкова література, табори, хостели тощо). Пріоритетним напрямом може стати розбудова системи недорогих готелів- хостелів у туристичних центрах України.

6. Створення умов для сезонного працевлаштування молоді в туристичній галузі (сезонні біржі праці, сприяння залученню молоді до сезонних робіт та їх оплата тощо), системи пільгового кредитування для студентів та молоді з метою участі в туристичних та обмінних програмах (пільговий відсоток на кредит, невелика застава тощо).

7. Розробка, впровадження та популяризація системи відпускних чеків для працівників комерційних структур, які потребують додаткового захисту, на зразок профспілкових туристичних путівок для працівників бюджетних установ.

8. Залучення до розвитку соціального туризму органів місцевого самоврядування і впровадження механізмів стимулювання підприємців щодо розвитку соціального туризму (наприклад, наданням певних податкових

пільг, преференцій). Ці заходи повинні стимулювати туристичний та культурний обмін між молоддю та студентами різних країн світу й Україною, сприяти ефективному впровадженню державної політики соціалізації молоді, створити привабливий імідж держави, зробити нашу країну відкритою для світового суспільства» [35].

Отже, як вже наголошувалося раніше, розвиток сфери туризму в Україні має велике значення. Унікальний асортимент історичних, культурних та природних об'єктів, що є у нашій країні, привертають все більше туристів, включаючи іноземних.

Щоб отримати максимальну вигоду від цього потенціалу та забезпечити активний відпочинок та оздоровлення людей, необхідно належно організувати туризм та впровадити ефективні механізми державного контролю за цією галуззю, залучити до неї досвідчених та кваліфікованих фахівців.

Враховуючи міжнародний досвід, важливо, щоб законодавчі та виконавчі органи державної влади відносилися до розвитку туризму як до пріоритету, який інтегрується у загальнодержавну гуманітарну політику та враховується під час розгляду інших національних питань.

2.3 Зарубіжний досвід досвід державного регулювання туристичної галузі

Високорозвинені західні країни розглядають просування туризму як одне з найважливіших пріоритетів у сфері економіки і приділяють значну увагу розробці довгострокових стратегій для розвитку туристичної галузі, а також активно регулюють та контролюють туристичну діяльність.

Н. Леоненко зазначає: «Аналізуючи політику і заходи, проведені в

сфері регулювання туризму низкою країн в 80-х і 90-х роках ХХ століття, можна виділити деякі принципові підходи, загальні для всіх країн, що мають розвинену індустрію туризму, які корисно було б використати в практиці організації діяльності туристичної сфери України:

- визнання важливості і виключно широкого характеру впливу туризму як на економіку країни в цілому, так і на економічний розвиток окремих регіонів зокрема;

- надання першорядного значення розвитку соціального туризму з метою надання можливостей для подорожей особам будь-якого віку з низькими доходами;

- стимулювання позасезонного туризму з метою вирівнювання туристичних прибуттів і, відповідно, ослаблення тиску на інфраструктуру туризму – аеропорти, авіалінії, наземні транспортні комунікації, засоби розміщення;

- посилення вимог до забезпечення безпеки відпочиваючих;

- застосування і використання новітніх технологій як засобу підвищення конкурентоспроможності власного туристичного продукту та збільшення ступеня доступності й ефективності використання туристичних ресурсів;

- тісний взаємозв'язок заходів з розвитку туризму та заходів щодо захисту екології, культурної та історичної спадщини;

- тісний взаємний зв'язок програм розвитку туризму з програмами розширення зайнятості та підготовки кадрів, що необхідно для правильного планування розвитку ринку праці окремих регіонів;

- здійснення регулярних і повномасштабних науково-дослідних робіт з аналізу і прогнозу тенденцій розвитку туристичного ринку, маркетингу та

менеджменту туристичних послуг. При цьому комплекс методів регулювання і стимулювання розвитку туристичної сфери загальновідомий – це економічні, правові, соціальні, політико-адміністративні, культурні й екологічні методи, що зустрічаються в практиці всіх країн» [32].

Ю Алєксєєва зазначає «Конкретний інструментарій реалізації цих методів, особливо на регіональному рівні, коливається і помітно різниться країнами. Вивчення інструментарію стимулювання розвитку туристичного комплексу, що використовується в західних країнах, найдоцільніше здійснювати на досвіді найбільш розвинених у туристичному відношенні країн (наприклад, Франція, Іспанія, Італія), які мають певні подібності з кліматом України. Для сучасного етапу розвитку економіки України, що характеризується, в першу чергу, низьким рівнем доходів більшої частини населення і, відповідно, їх слабкими можливостями до подорожі є примітним досвід Франції щодо підтримки і розвитку соціального туризму. З метою соціальної підтримки соціально незахищених шарів населення у Франції була введена і успішно розвивається система так званих «відпускних чеків». Зазначена система функціонує наступним чином: потенційний турист вносить в касу підприємства на термін від 4 до 12 місяців певну суму [5].

Кожен місяць підприємство додає до внесеної суми певний відсоток у вигляді премії, а потім видає "відпускні чеки".

Отримавши такий чек, власник може скористатися ним для оплати послуг, що надаються туристичними підприємствами, що є членами Національного Агентства Відпускних Чеків. Досвід діяльності цього агентства показує, що система "відпускних чеків" є вигідною як для власників чеків та їх підприємств, так і для туристичних компаній, які надають послуг.

Франція виступає відмінним прикладом проведення послідовної державної політики щодо розвитку туризму. Ця політика ґрунтується на централізованому програмуванні розвитку туризму як важливої складової соціально-економічного прогресу в цілому. У результаті цього підходу протягом значного періоду

Франція визнана світовим лідером за кількістю туристів і фінансових надходжень від міжнародного туризму. Щорічно країну відвідує понад 60 мільйонів осіб. Туристів приваблюють вражаючі природні ландшафти, історичні міста, багата культура, відома кухня і вина.

У Франції створені умови для різноманітного відпочинку: культурного, пляжного, активного, включаючи водні та гірські види спорту, гольф, теніс, та інші.

Для реалізації соціального туризму та задоволення потреб населення з низьким та середнім доходом у Франції прийнято рішення про будівництво готелів категорії "2 зірки" і подвоєння темпів будівництва кемпінгів. Протягом 1970-1974 років було виділено 250 мільйонів франків на обладнання кемпінгів в рамках цієї програми.

У Франції діє лабораторія, що вивчає тенденції розвитку туризму. Учасниками цієї лабораторії є представники державних організацій, місцевих влад, туристичного бізнесу, а також науковці та експерти. Вона збирає і аналізує всю інформацію, що стосується туризму, надаючи цінні висновки зацікавленим сторонам.

Регіональна складова політики розвитку туризму також є важливою в Франції. Характерною особливістю її регіональної структури є домінуюча роль столичного регіону над іншими територіями країни.

Здійснення цільових урядових програм для регіонального розвитку є

ключовим, але нединим засобом підтримки туризму у Франції. Ще одним інструментом державного впливу на розвиток туристичної галузі є надання податкових пільг.

Наприклад, з метою стимулювання приватних інвестицій у готелі, для них встановлено пільгову ставку податку на додану вартість у розмірі 7%, замість звичайних 17,6%. У 2019 році в Франції кількість туристів, які користувалися об'єктами розміщення, склала 438 мільйонів осіб (включаючи як внутрішніх, так і іноземних туристів).

Н. Леоненко зазначає: «Сьогодні Іспанія посідає друге місце в світі за припливом зарубіжних гостей (після Франції) і друге місце – по надходженням валюти від туризму (після США) [260]. У 2019 році Іспанію відвідали близько 83,7 млн. туристів, притому, що її населення – приблизно 45,5 млн. осіб. Фінансові надходження від туризму у 2018 році склали 68 млн. дол. США. Слід при цьому відмітити, що у січні 2020 року Іспанію відвідали 4,14 млн. закордонних туристів, які сплатили в ресторанах, готелях і сувенірних крамницях близько 4,8 млрд. євро, що на 2,1% більше, ніж в аналогічному періоді попереднього 2019 року. Необхідно при цьому звернути увагу на те, що найбільшу частку (15,3% від загального обсягу витрат іноземних громадян в Іспанії) склали витрати громадян Великобританії, які витратили у січні 2020 року 730 млн. євро. Середня тривалість перебування іноземних туристів в Іспанії протягом січня 2020 року склала 8 діб. При цьому їх середньодобові витрати збільшилися до 144 євро. Середні витрати на одного туриста збільшилися у січні 2020 року порівняно з аналогічним періодом попереднього 2019 року на 3,6% та склали 1,6 євро, знизивши при цьому свої витрати на 9,4% порівняно з аналогічним періодом попереднього 2019 року. Туристи з Німеччини збільшили свої

витрати на 3,5% – до 570 млн. євро. Що стосується резидентів скандинавських країн, то вони зменшили власні витрати на туристичні послуги в Іспанії на 7,1% (до 437 млн. євро). Громадяни Франції витратили на 11,3% більше коштів, ніж в аналогічному періоді попереднього 2019 року (297 млн. євро). Що стосується витрат туристів з Італії, то вони збільшилися на 0,2% та склали 183 млн. євро. Традиційно перше місце серед туристичних територій Італії займають Каталонські острови – вони отримали дохід в розмірі 1,42 млрд. євро. Друге місце посідає Каталонія – 904 млн. євро. На третьому місці знаходиться Мадрид – 874 млн. євро. Також привабними для туристів у січні 2020 року виявилися такі території, як: - Андалусія – 674 млн. євро; - Валенсія – 449 млн. євро; - Балеарські острови – 107 млн. євро.

Старт бурхливого розвитку туризму в Іспанії відноситься до початку 50-х років ХХ століття. Вирішальну роль тут свого часу відіграв уряд Франко, який одним з перших в світі почав цілеспрямовано розвивати туризм на державному рівні. Усвідомивши значення, яке має туризм для розвитку економіки, іспанський уряд девальвував національну валюту в 1959 році з 42 песет до 60 песет за долар та розпочав реалізацію заохочувальної політики у вигляді видачі позичок для будівництва засобів розміщення туристів, одночасно відкривши економіку для іноземних інвестицій. І вже в наступному році спостерігалось підвищення прибутку від туристичної діяльності на 130,5%. Ще одним важелем впливу іспанського уряду в сфері туризму виступала політика регульованих цін, в ході реалізації якої ціновий коридор щодо туристичного продукту було встановлено нижче, ніж в конкуруючих країнах. Зокрема, основним гаслом просування іспанського туризму став девіз «доступна вам розкіш». Всі ці заходи зробили Іспанію більш привабливим туристичним центром, ніж Італія та Франція. В

результаті, забезпечивши десяту частину світових надходжень галузі, Іспанія в 60-ті роки стала світовим лідером індустрії туризму. Сфера туризму в країні стимулювала зростання підприємництва, в якому взяли участь найбільші іспанські та іноземні фірми. За короткий проміжок часу основні туристичні регіони Іспанії були забудовані і обладнані всім необхідним для прийому туристів». [32].

Н. Леоненко додає: «Нинішній розвиток туризму в Іспанії йде шляхом:

- підвищення якості надання послуг;
- модернізації та впровадження нових технологій; - вдосконалення підготовки управлінського персоналу;
- дбайливого й економного використання природного середовища;
- диверсифікації виробництва на тлі координації дій між усіма владними структурами та взаємодії державних органів і бізнесменів сфери туризму» Леоненко.

Н. Леоненко характеризує також досвід Італії: «З усіх країн Європейського Союзу ця країна має, мабуть, має найбільш складну територіальну структуру. Це пов'язано з великим розходженням між рівнями соціально-економічного розвитку індустріальної півночі країни і відсталих регіонів на південь від Риму, включаючи, острова Сицилія і Сардинія (2/5 території і близько 35% населення Італії). В силу цього, головна мета державних програм розвитку туризму була спрямована на підвищення рівня економічного розвитку півдня країни. Для координації державної політики в галузі розвитку туризму в економічно відсталих регіонах в Італії було створено спеціальне державне агентство – «Каса Півдня». На початкових етапах свого функціонування воно відповідало за розвиток інфраструктури і здійснювало втручання в разі надзвичайних заходів. Пізніше агентству були

надані функції з координації та фінансування промислових проектів на півдні, а також реалізації політики кредитного і податкового стимулювання. Всі ці заходи були доповнені встановленими для південних регіонів пільгами стосовно соціального забезпечення. З метою стимулювання розвитку південних районів країни в Італії широко використовуються також державні підприємства. Компанії, що знаходяться під контролем уряду, зобов'язані були направляти 80% нових інвестицій на південь країни. Аналіз практики державного регулювання і стимулювання розвитку туризму в Італії свідчить про те, що пільгове оподаткування та кредитування, створення сприятливих умов для розвитку підприємств, задіяних в туристичному секторі, і цільові державні програми широко використовуються не тільки найбільш розвиненими в економічному відношенні країнами. Ці заходи знаходяться також і в арсеналі країн, які прийнято відносити до економічно менш розвинених» [32].

Поряд з національними програмами регіонального розвитку туризму в останні роки більшу роль відіграє політика територіального регулювання на міжнародному та наднаціональному рівні. Це особливо характерно для Європейського Союзу. На об'єднаному європейському економічному просторі основними структурами, що координують дану політику, є Комітет з регіональної політики при Раді Міністрів ЄС та Європейський Фонд Регіонального Розвитку, що діє в рамках бюджету ЄС. Туристична політика Європейського Союзу орієнтується на досягнення збалансованого розвитку туризму у всіх країнах-учасниках.

В рамках цієї стратегії ЄС визначив перелік пріоритетних напрямів спільного докладання зусиль країн для розв'язання проблеми забезпечення зростання туризму:

- узгодження і приведення у відповідність правил діяльності у сфері туризму, в тому числі гармонізація податкової політики в різних країнах, взаємне визнання рівня кваліфікації і дипломів професійної підготовки, забезпечення єдності правил страхування туристів і їхнього автотранспорту;

- захист туристів і забезпечення їх вільного пересування, що включає в себе спрощення поліцейського і митного контролю на кордонах, підвищення безпеки туристів і захист їх від недобросовісної реклами, інформування про їх соціальні права;

- дроблення відпускних періодів для зняття навантаження на туристичну сферу в пікові сезони» [32].

Для стимулювання розвитку туризму, наднаціональні організації Європейського Союзу активно надають фінансову підтримку. Європейський Союз вкладає кошти у туризм через Європейський Фонд Регіонального Розвитку (ЄФРР), заснований у 1975 році, і фінансує проекти в слаборозвинених регіонах ЄС.

Проекти, що отримують гранти від ЄФРР, зазвичай спрямовані на розвиток актуальних форм туризму (наприклад, сільського туризму) та просування історичної та культурної спадщини регіону.

У туристичний сектор також вкладаються кошти з боку міжнародних організацій. Одним з основних кредиторів є Міжнародний Банк Реконструкції та Розвитку (МБРР), який спрямовує свою діяльність на підтримку розвитку інфраструктури країн, що розвиваються.

Хоча прямі інвестиції в туризм не є головним пріоритетом МБРР, він фінансує спільні проекти за допомогою експортних кредитів і надає підтримку установам, що страхують кредити та надає гарантії конкурентоспроможним постачальникам.

Оскільки країни Європейського Союзу заробляють більше від міжнародного туризму, ніж витрачають європейці на подорожі за кордон (приблизно 315 мільярдів євро), ЄС може відзначити додатковий прибуток у розмірі 27 мільярдів євро в зовнішньоторговельному балансі.

За оцінками експертів, доходи від міжнародних пасажирських перевезень, які надаються особам, що не є резидентами ЄС, склали ще 67 мільярдів євро, що призвело до загального експортного доходу від міжнародного туризму на рівні 409 мільярдів євро.

Це становить 6% від експорту товарів і послуг ЄС, що робить туризм четвертою за величиною категорією експорту після хімічної промисловості, автомобільного виробництва і харчової промисловості.

Фахівці відзначають, що туризм є ключовим елементом стратегії ЄС щодо створення робочих місць і сприяння інклюзивному зростанню.

У Європейському Союзі діють понад 2 мільйони підприємств, чия діяльність, в основному або частково, пов'язана з туристичною галуззю. Більшість з них є малими та середніми підприємствами, які надають зайнятість приблизно 12 мільйонам осіб.

У 2022 році світова туристична індустрія зазнала втрат в розмірі 320 мільярдів доларів США через пандемію коронавірусу у період з січня по травень 2020 року.

Згідно з доповіддю Всесвітньої туристичної організації, ця сума втрат утричі перевищує втрати, зазначені в результаті світової фінансової кризи 2009 року.

Протягом цього періоду кількість туристів зменшилася на 300 мільйонів осіб через введення обмежувальних заходів і припинення більшості міжнародних авіаперельотів, що становить на 56% менше, ніж у

відповідний період минулого року.

Розвиток сфери туризму сприяє притоку прямих іноземних інвестицій. За оцінками ООН, перспективи не дуже оптимістичні: без туризму не буде інвестицій у цю галузь.

Планується зменшення обсягу іноземних інвестицій у туристичні підприємства на 40%: з 1,54 трлн. доларів у 2019 році до 924 млрд. доларів у 2020 році. Протягом наступного року обсяг інвестицій також скоротиться на 5-10%.

Згідно з даними звіту World Investment Report, інвестиції у готельно-ресторанний бізнес зменшилися на 94% через пандемію. Прогнози щодо відновлення світового туристичного потоку є неоднозначними, що також впливає на авіакомпанії.

За даними ООН, загальні збитки авіакомпаній, які здійснюють 58% туристичних перевезень, в 2023 році можуть скласти від 324 до 387 млрд. доларів.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ

3.1 Сучасний стан та тенденції розвитку державного регулювання туристичної сфери України

У рейтингу внеску туризму до ВВП Україна займає 95-е місце у світі. Це значення вражає своєю низькістю, враховуючи потенціал країни та наявність численних туристичних об'єктів на її території. За даними туроператорів, іноземні туристи найчастіше відвідують Закарпатську, Одеську і Харківську області (остання відома як об'єкт для ділового туризму

Внутрішній туризм переважно концентрується в областях Київській, Львівській, Полтавській, Черкаській та Дніпропетровській. У минулому році туризм становив 10,4% світового ВВП, що дорівнює 3,3 трлн. доларів США. Спільний внесок США та Китаю становив 35,2% цієї суми.

Більшість туристичного обороту припадає на відпусткових подорожі, а лише 20% - на командировані поїздки. У відношенні до іноземних туристів ця динаміка також залишається незмінною в Україні.

У 2017 році туристична індустрія забезпечила роботу 313 млн. осіб, що становить кожного десятого працюючого у світі. За прогнозами Світової ради з туризму, протягом наступних 10 років кількість робочих місць у світовій туристичній сфері зросте на 100 млн. осіб.

Розвиток туризму відбувається швидше, ніж загальна економіка світу, зростаючи на 3,9% у 2018 році порівняно з 3,2% у 2017 році. Слід зазначити, що найбільш зростаючою популярністю для відвідування стає Азіатсько-

Тихоокеанський регіон. Китай є основним мотором зростання кількості туристів, забезпечивши 25% глобального збільшення числа подорожуючих. США посідають друге місце з показником у 12%.

Очікується, що до 2029 року в Китаї буде близько 67 млн. нових домогосподарств-подорожуючих, після них слідує Індія з прогнозованими 14 млн. осіб та США з 9 млн. осіб

У більшості випадків основними клієнтами і "годувальниками" туристичної інфраструктури в багатьох країнах є місцеві жителі. Іноземні туристи приносять лише приблизно 28,8% всіх доходів, тим не менш, більшість держав зосереджена на привабленні іноземних мандрівників, і часто ігнорує потенціал власних громадян.

Міжнародні аналітики не передбачають значного зростання України у світовому туризмі. За даними World Travel and Tourism Council, протягом наступних 10 років кількість іноземних туристів, які відвідують Україну, може досягти 21,4 млн. осіб.

Прямий внесок туризму у економіку країни зросте до 56,0 млрд. гривень, або 1,7% ВВП

Ураховуючи вплив, який здійснюють іноземні подорожуючі на пов'язані галузі української економіки, такі як готелі, турагентства, авіакомпанії та інвестиції в ці галузі, можна оцінити внесок туризму у ВВП України. Згідно з даними World Travel and Tourism Council, у 2017 році ця частка склала 147,2 млрд. гривень (5,7% ВВП), а у 2018 році - 157,8 млрд. гривень (6,0% ВВП).

Наразі український туризм не можна вважати основним джерелом робочих місць у країні.

У 2017 році в цій галузі працювали 228 тисяч осіб, що становило 1,4%

від загальної зайнятості, а за оцінками фахівців, у 2018 році цей показник зрос на 6,6%, до 243 тисяч (1,4% від загальної зайнятості). Прогнозоване збільшення наступних 10 років вкладе мінімальне - на 14%, до 278 тисяч робочих місць.

Низький темп розвитку туристичної галузі в десятирічній перспективі обумовлено переважно недостатніми інвестиціями у цей сектор. Інвестиції в галузь туризму та подорожей у 2017 році становили 7,9 млрд. гривень, або 1,9% від загального обсягу інвестицій.

Прогнозоване збільшення відповідних інвестицій - на 5% щорічно до 2028 року.

Наприклад, у Яремчі, одному з центрів туризму Західної України, у минулому році було витрачено 1,2 млн. гривень на розвиток місцевої туристичної інфраструктури.

Проте, ризик монотурізму для України не є актуальним. Структура туристичного потоку в країні є більш різноманітною.

Незважаючи на те, що основними в'їздними туристами залишаються громадяни сусідніх країн, спостерігається збільшення потоку з інших країн: Іспанії (на 68%), Великобританії (на 47,3%), Литви (на 23,4%), а також активний приріст потоку з азіатських країн.

Як зазначає Н. Леоненко: «Позитивним явищем є активізації відвідування України в'їзними туристами у 2018 році (темпер приросту, відповідно, склав 91,76%). Однак у наступному 2019 році значення темпу приросту кількості в'їзних туристів вже зменшилося у 6 разів та склало 14,35%. Нижченаведена табл. 3.6 демонструє динаміку зміни кількості виїзних туристів протягом 2000–2019 років Підсумовуючи аналітичні дані, наведені вище, розглянемо звіт МЕФ «The Travel & Tourism Competitiveness

Index» за 2019 рік, який враховує 90 індикаторів, об'єднаних в 4 блоки і включає розрахунки по 140 країнам:

- створення сприятливого середовища (бізнес-середовище, безпека і правопорядок, здоров'я і гігієна, людські ресурси і ринок праці, інформаційно-комунікаційні технології);

- туристська політика і умови (пріоритетність туризму в політиці країни, міжнародна відкритість, цінова конкурентоспроможність, екологічна стійкість);

- інфраструктура (авіація, водний і залізничний транспорт, туристська сервісна інфраструктура);

- природні і культурні ресурси, ресурси ділового туризму» [32].

Науковець додає: «У рейтингу Всесвітнього економічного форуму за 2019 рік Україна зайняла 78 місце, отримав 3,7 бали з 7 можливих, а очолила його Іспанія, отримавши 5,5 бали. Далі розташувалися Франція (5,4 бали), Німеччина (5,4 бали), Японія (5,4 бали) і США (5,3 бали). Найскладнішими для подорожей виявилися Ємен (2,4 бали), Чад (2,5 бали) і Ліберія (2,6 бали). Країни з найбільшим індексом конкурентоспроможності подорожей і туризму – це ті країни, які в максимальній мірі відповідають новим віянням: зростаючий попит на туристичні послуги країн, що розвиваються; врахування уподобань туристів пенсійного віку і молодих туристів, що суттєво відрізняються; важливість інтернет-послуг, особливо в мобільних додатках» [32].

Як зазначено у звіті: «За останні два роки Україна піднялась на 10 позицій в Індексі конкурентоспроможності в сфері подорожей і туризму, посівши 78 місце. Згідно з доповіддю Всесвітнього економічного форуму, Україна показала найшвидший темп зростання в субрегіоні (Європа та

Євразія). Зокрема, в ході процесу стабілізації та відновлення країни, Україна різко поліпшила своє ділове середовище (з 124 до 103 місця), безпеку (з 127 місця до 107) міжнародну відкритість (з 78 до 55) та інфраструктуру (з 79 до 73). Якщо порівняти позиції України із позиціями європейських країн у 2019 році, що входять в одну рейтингову групу, яка складається з 46 членів, то наша держава займає однакові позиції з Вірменією та Казахстаном (3,7 бали відповідно) та випереджає тільки Македонію (3,4 бали), Сербію (3,6 бали), Албанію (3,6 бали), Боснію і Герцеговину (3,3 бали), Молдову (3,3 бали), Таджикистан (3,3 бали), Киргизстан (3,2 бали). Розвиток туристичної сфери в Україні сьогодні значно поступається найближчим країнам-сусідам з Євросоюзу – Чехії (38 місце в рейтингу), Польщі (42 місце), Угорщині (48 місце)» [Global Competitiveness Index 2017–2018. Rankings. URL: <https://web.archive.org/web/20190123140620/http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/04Backmatter/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018AppendixB.pdf>].

Н Леоненко слушно деталізує: «Загальний експертний висновок наголошує: Україна приваблива та перспективна в туристичному сенсі країна, але існують певні проблеми, що потребують вирішення та послідовних кроків з боку виконавчої влади:

- складне політико-економічне становище; - нерозвиненість туристичної інфраструктури;
- недостатність державної підтримки розвитку підприємницької діяльності в сфері туризму;
- відсутність привабливого іміджу України як туристичної території на міжнародному рівні».

Вчений додає: «За оцінками компанії Ribas Hotels Group (мережа готелів компанії налічує 25 об'єктів гостинності на півдні України), втрати тільки готельного бізнесу України обчислюються в сотнях мільйонів гривень, так як станом на початок літнього сезону 97% готелів були закриті. Працювали лише готелі, які беруть громадян для обсервації і медиків або об'єкти котеджного виду, де, можливо було дотримуватися низької щільності туристів, в тих регіонах, де це не заборонено місцевими органами влади. Які прямі збитки встиг нанести коронавірус для туристичної галузі нашої країни поки достовірно невідомо, адже в Україні, на жаль, відсутня якісна туристична статистика, і туризм не прийнято вважати важливою галуззю економіки, на відміну від багатьох інших країн. Поки ж можна говорити про падіння готельно-ресторанного бізнесу на 80% в порівнянні з торішніми показниками. Щоб більш точно спрогнозувати, якими будуть наслідки пандемії, багато експертів беруть за основу сценарії поведінки туристичної галузі під час минулих криз. Зокрема, що коли Китай постраждав від епідемії SARS, спостерігалось тримісячне падіння продажів у сфері туризму, а потім відбулося їх зростання. Однак тоді захворіли вісім тисяч осіб, і поширення вірусу не було глобальним. Тому реалістичним є прогноз, зроблений на основі аналізу поведінки ринку після кризи кінця 2008–2009 років, з якого світова індустрія гостинності п'ять років лише поверталася на рівень 2007 року. Після подолання нинішньої кризи процес відновлення туристичної сфери України не буде швидким: туристична галузь буде відновлюватися до докризової позначки протягом декількох років. Докризовим періодом вважатимуть 2019 рік, коли за даними адміністрації Держприкордонслужби, за кордон виїхало 28,9 млн. українців, що на 3,8% більше, ніж в 2018 році, а в'їхало в країну 13,6 млн. туристів. У цілому, враховуючи проведений вище

аналіз, слід окреслити низку ключових завдань державного регулювання у сфері туризму в Україні протягом найближчої перспективи:

- удосконалення механізму забезпечення відповідальності, з фінансової точки зору, туристичних операторів за збитки, що можуть з'явитися в результаті настання їх банкрутства;

- підвищення рівня відповідальності туристичних операторів у юридичному аспекті стосовно недотримання законодавчо встановлених норм відносно безпеки туристичної сфери, а також нанесення шкоди життю та здоров'ю туристів;

- визначення порядку нормативно-правового регулювання туристичних переміщень для осіб похилого віку та інвалідів, включаючи підвищення рівня відповідальності за безпеку й якість послуг туристичного характеру;

- встановлення вимог кваліфікаційного характеру до керівників підприємств туристичної сфери, що займаються організацією подорожей груп туристів неповнолітнього віку, а також вимог кваліфікаційного характеру до керівників подібних груп;

- наділення органу виконавчої влади центрального рівня, що забезпечує формування державної політики у сфері туризму та курортів, повноваженнями щодо введення державного реєстру саморегульованих організацій;

- формування основ нормативно-правового характеру щодо функціонування єдиної автоматизованої інформаційної системи обліку обсягів реалізації продуктів і послуг туристичного призначення в межах території України;

- розвиток нормативно-правової бази для вдосконалення таких видів туризму, як діловий, культурно-пізнавальний та сільський зелений;

- уведення в дію обов'язкового страхування туристичних маршрутів, що пов'язані з підвищеною небезпекою і межах України, із визначенням мінімального розміру страхової суми;
- формування сприятливих умов для вдосконалення сервісної туристичної інфраструктури на рівні історико-культурних центрів України;
- формування податкового інструментарію підтримки туризму, якому притаманне соціальне спрямування, через компенсацію на подорожі в межах території України;
- підвищення асигнувань з державного бюджету на просування національного туристичного продукту України на міжнародному рівні;
- гармонійне поєднання вдосконалення механізмів державного регулювання в туристичній сфері з сучасною стратегією просування туристичних програм на регіональному рівні;
- до завершення карантину внесення змін до законів України «Про туризм» і «Про курорти» з метою максимального спрощення всіх бізнеспроцесів в даній сфері;
- скасування ліцензування туроператорської діяльності; - впровадження добровільної й декларативної категоризації готелів, а також впорядкування діяльності гідів та екскурсководів;
- радикальне спрощення податкових правил для експорту туристичних послуг;
- підвищення бюджетних витрат на маркетинг туристичних пропозицій; - спрощення візового режиму та активна співпраця зі світовими туристичними організаціями;
- розробка антикризової стратегії державного регулювання в туристичній сфері» [32].

3.2 Заохочення та регулювання туристичної діяльності у регіонах в контексті реалізації державної політики розвитку галузі

Ураховуючи велику кількість публікацій на цю тему, виявляється необхідність використання комплексного підходу при вивченні перспектив розвитку туристичної галузі та впливу держави на неї. Більшість досліджень наразі обмежуються окремими аспектами, що ускладнює виділення загальних закономірностей та прийняття ефективних управлінських рішень на всіх рівнях.

У сучасних умовах ринкової економіки туризм стає важливим фактором розвитку культурного та економічного життя України.

Однак у зв'язку з особливостями економічної діяльності в нашій країні, а також політичною та економічною обстановкою, можна стверджувати, що існує значна кількість факторів, які гальмують розвиток туристичного сектору.

О. В. Килин та О. М. Вітер виділяють такі: «стримуючі розвиток туризму фактори:

1. Політична нестабільність в межах країни та військові дії на частині її території;
2. Існування низки недоліків системи регулювання туристичної сфери в регіональному розрізі;
3. Інформація на асиметрія, відсутність або обмеженість наявної за кордоном інформації про туристичні атракції в Україні;
4. Наявність значного податкового навантаження на підприємства туристичної сфери, що стримує її розвиток, оскільки є перешкодою до залучення потенційних інвестицій та спричиняє зростання тіньової

економіки;

5. Проблеми з кваліфікацією персоналу туристичної сфери. Значна частина працівників даної галузі не має відповідної кваліфікації;

6. Існування малої кількості готелів та інших закладів відпочинку, які задовольняють міжнародні стандарти.

7. Проблеми з туристичною інфраструктурою; 8. технологічне відставання даної галузі» [28].

Переписати іншими словами: Регулювання туризму державою є сукупністю управлінських методів зовнішнього впливу на туристичний сектор для подальшого багатостороннього розвитку структурних елементів.

Його здійснюють уповноважені органи з метою створення штучних стимулів для розвитку туристичної інфраструктури, що включає в себе комплексне стимулювання розвитку туристичних локацій, комунікаційних шляхів та транспортних вузлів, державна підтримка існуючих туристичних ресурсів з метою їх збереження, реконструкції та вдосконалення, створення умов для ефективного відпочинку зовнішніх та внутрішніх туристів

С. Г. Юрченко та П. В. Батрак виділяють три групи інструментів державного впливу під час здійснення урядом туристичної політики:

- адміністративно-правові;
- фінансово-економічні;
- соціальні» [4].

Вчені також зазначають, що: «прямопропорційну залежність від державної підтримки рівня ефективності розвитку власне туристичного сектору країни неможливо ігнорувати. Науковці виділяють три ступеня державної інтервенції в туристичну галузь:

1. У першому випадку державний орган, що здійснює регулювання

розвитку туристичної галузі, цілком відсутній. Прикладом країни з такою політикою є Сполучені Штати Америки.

2. Друга модель передбачає існування спеціалізованого органу, призначеного для здійснення контролю в туристичній сфері. Даний варіант характерний для країн, де туризм є однією із пріоритетних галузей в країні і характерний для Єгипту, Мексики, Туреччини тощо.

3. Третя модель використовується у розвинених Європейських країнах та передбачає постійну взаємодію приватного бізнесу з місцевою владою» [4].

Г. Саркісян, І. Крупіца, С. Павлюк та Ю Панасюк зазначають: «Сьогодні існує необхідність у концентрації матеріально-технічних, фінансових, трудових та інших видів ресурсів при реалізації туристичної політики регіону. Створення регіональних програм розвитку рекреації та туризму дозволить позитивно вплинути на матеріальний стан санаторно-курортного господарства, дасть можливість створити необхідні умови для подальшого активного підвищення якості туристичних послуг, що надаються. При чіткому розподілі коректно визначених завдань програми очікується високе зростання рівня ефективності прийнятих рішень, що забезпечується можливістю максимального врахування інтересів та потреб переважної більшості суб'єктів туристичної галузі, а також наявності комплексного врахування особливостей туристичного сектору певного регіону та інших зацікавлених в його подальшому активному розвитку структур» [55].

У статті О. Гулич подана характеристика власне процесу розробки вищенаведених програм. Автор виділяє такі його складові, як процедури та методи конкретизації проблеми, процес її наукового формулювання, оцінки,

обрання методів її рішення. Зміст проведених на кожному етапі створення програми досліджень є помітно подібним, проте існує різниця відносно того, наскільки конкретизована та глибоко опрацьована тема дослідження: сформовані цілі, виділено нормативи та числові показники, характеризуючі об'єктні та функціональні цілі, створено систему забезпечення виконання програми, створено систему управління програмою для її подальшого коригування у випадку нагальної потреби та узгодження системи з іншими нормативними документами та програмами» [15].

Натомість, М. Крачило у своїй статті «Економічні аспекти розвитку туризму в Україні у контексті світового досвіду» виділяє такі чотири етапи розробки комплексних цільових регіональних програм розвитку туризму:

1. Інформаційно-підготовчий;
2. Розробка проекту програми розвитку туризму регіону.
3. Науково-методичний, що включає в себе процес створення та затвердження ключових положень програми.
4. Затвердження кінцевого проекту програми» [29].

Г. Саркісян, І. Крупіца, С. Павлюк та Ю. Панасюк зазначають: «Державну політику щодо розвитку туристичної сфери можливо здійснювати такими методами:

- виділивши напрями туризму, які є пріоритетними для країни;
- стимулюючи ефективне використання наявного у жителів вільного часу, тобто використання його ознайомлення з культурною спадщиною регіону, організовуючи рекреаційні та оздоровчі зони та заклади тощо;
- вдосконалюючи законодавство та податкову систему для стимулювання розвитку малого бізнесу в туристичній сфері, а також створюючи дієву систему контролю за виконанням санітарних норм та

іншого законодавства;

– забезпечуючи гарантії безпеки, здоров'я, інтересів, майнових та інших прав туристів; здійснюючи стимулюючу інвестиційну політику в туристичній галузі для залучення зовнішніх та внутрішніх коштів у туристичну сферу;

– беручи участь у різноманітних міжнародних програмах, які мають на меті розвиток туристичної сфери, а також беручи участь у їх розробці;

– стимулюючи підготовку та перепідготовку професійних кадрів для роботи в туристичному секторі; заохочуючи туризм серед малозабезпечених верств населення за допомогою специфічних пільгових умов;

– розвиваючи співпрацю з іншими країнами та закордонними туристичними організаціями;

– розвиваючи транспортну інфраструктуру для підвищення просторової мобільності потенції цих туристів у межах країни;

– ліцензуючи туристичну діяльність компанії, стандартизуючи та сертифікуючи туристичні послуги, визначивши чіткі кваліфікаційні вимоги для діяльності в туристичній сфері;

– забезпечуючи виконання вимог Міжнародної організації з охорони здоров'я щодо боротьби з Covid19» [55].

На основі отриманих даних вчені надають практичні рекомендації: «...для успішного стимулювання та регулювання туристичної діяльності в регіонах України:

1. Необхідно розвивати зношену матеріально-технічну інфраструктуру. Сьогодні дане питання стає все більш актуальним, і потрібно активно рухатися в напрямі його вирішення. Даний напрям

включає в себе розбудову і реконструкцію інфраструктури природньо-заповідних територій, побудову парковок для туристичного транспорту, а також місць зупинок транспорту автотуристів, створення додаткових туристичних атракції на основі існуючих локації, пошук і збільшення кількості можливих для подальшого використання в туристичній сфері територій, запровадження нових туристичних маршрутів, дбати про стан а також здійснювати обдуману реконструкцію архітектурних пам'яток та прилеглої території для створення цілісної атмосфери в місцях туристичних атракцій.

2. Необхідно створення продуктивного інформаційного забезпечення за допомогою реклами. Це має на меті доведення інформації як до потенційних внутрішніх, так і зовнішніх туристів про наявність тих чи інших туристичних атракції, а також їх переваги над конкурентами.

Це можна забезпечити різними способами, серед яких можна виокремити наступні: використання спеціальних інформаційних туристичних центрів, які допомагатимуть в організації туристичних заходів та спрощуватимуть пошук туристичних компаній та локацій; розвиток вітчизняних інтернет-ресурсів, що мають на меті надавати допомогу користувачам у пошуку місць відпочинку; стимулювання проведення різноманітних ярмарків, виставок, днів відкритих дверей та інших заходів; налагодження виробництва поліграфічних матеріалів та сувенірів з пріоритетом вітчизняних виробників для стимулювання розвитку інших сфер економіки разом з туризмом; використання місцевих, а також загальнонаціональних засобів масової інформації для популяризації туризму серед населення; встановлення на місцях специфічних табло, знаків, інформаційних щитів, призначених для інформування туристів про наявність

тих чи інших туристичних атракції поблизу для стимулювання прийняття моментальних рішень серед туристів щодо їх відвідування.

3. Необхідно здійснювати заходи, призначені для створення привабливого інвестиційного клімату. Залучати кошти можна різними методами, серед яких можна виокремити наступні: створення вільних економічних зон з податковими пільгами для туристичних підприємств; дослідження потенційно привабливих для інвесторів об'єктів та консультації щодо реалізації пріоритетних проектів з використанням вітчизняного та зарубіжного капіталу; організація та участь в різноманітних інвестиційних форумах як в межах країни, так і за кордоном, що надасть можливість з мінімальними фінансовими витратами зацікавлювати потенційних інвесторів вкладати кошти в розвиток туристичного сектору країни, розробка інвестицій но-інноваційних проектів туристичного сектору, видання туристично-інвестиційних довідників.

4. Важливим є також формування нових спеціалістів туристичної сфери та підвищення кваліфікації наявних. Саме від безпосередніх працівників туристичної сфери залежить бажання споживачів щодо повторного відвідування тієї чи іншої туристичної локації та загальне враження від якості обслуговування та надання туристичних послуг. Сьогодні здійснюється низка заходів, серед яких основними є: проведення засідань та круглих столів, де обговорюються ключові питання та тенденції розвитку туристичного сектору по регіонах та в країні в цілому; здійснюються заходи щодо підготовки і підвищення кваліфікації серед працівників культурних та туристичних відділів міських та обласних рад здійснюється бюджетне фінансування навчальних місць туристичних спеціальностей у закладах вищої освіти.

5. Необхідно також враховувати останні глобальні тенденції розвитку глобальної економіки. Пандемія коронавірусу та війна спричинила закриття кордонів, що не може не мати впливу на туристичний ринок. Незважаючи на часткове послаблення карантинних заходів, продовжують існувати проблеми мобільності населення. Саме тому основним рушієм розвитку туристичної сфери тимчасово стали внутрішньоукраїнські споживачі. Держава повинна враховувати дані чинник та максимально використовувати внутрідержавний туристичний потенціал, паралельно підтримуючи як споживачів, так і продавців туристичних послуг, в тому числі фінансово. Туристичний сектор є важливим складовим елементом економіки, оскільки стимулює розвиток інших її секторів» [55].

У сучасних умовах існують перешкоди для прогресу туризму в Україні. Саме тому важливо, щоб держава активно втручалася та сприяла розвитку туристичного сектору.

Один із найефективніших методів такої підтримки - це розробка та впровадження програм регіонального розвитку, які забезпечать комплексну реалізацію заходів для стимулювання розвитку туризму.

Галузь туризму значно постраждала від світової кризи, і також виникли проблеми з впровадженням програм розвитку туризму в регіонах.

Однак, зі зменшенням міжнародної мобільності населення з'явилися нові можливості для розвитку внутрішнього туризму, які вимагають подальших досліджень.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі досліджено проблему розробки теоретичних, методологічних і практичних рекомендацій для реалізації державної політики розвитку туристичної галузі на регіональному рівні зокрема, з точки зору ефективності публічного управління та використання міжнародного та європейського як орієнтиру для реалізації туристичного потенціалу нашої держави.

За результатами проведеного дослідження зроблено наступні висновки:

1. Сьогодні туризм, як масштабне та багатогранне явище, набуває глобального характеру та масштабів. Його універсальність та поширеність визначаються не лише змінами у сучасному суспільстві, але й самою природою туризму, що відображається у різних аспектах, таких як політичний, нормативний, міграційний, економічний, соціокультурний та екологічний. Величезний масштаб та важливість туризму свідчать про його стратегічне значення в економіці, що потребує уважного регулювання з боку держави. Це включає в себе забезпечення балансу в розвитку різних територій та секторів, формулювання політики зайнятості, підтримку фінансових потоків у бюджет, а також управління платіжним балансом.

2. Виконання стратегічних планів щодо розвитку туристичної галузі в умовах постійних реорганізацій структури та розділення відповідальності між різними Міністерствами та відомствами виявляється складним та неоднозначним. У такій ситуації стає очевидною необхідність проведення системних заходів у державній політиці у сфері туризму. Ця політика повинна бути самостійною та включати спеціальні заходи. Формування

державної політики у галузі туризму передбачає наявність відповідного механізму, який включає обґрунтування рішень, розробку стратегії розвитку сектору та систему інструментів для її реалізації.

3. Туристична діяльність є особливим видом господарювання, можемо зазначити, що система державного регулювання туристичної сфери включає в себе такі елементи:

- установа нормативно-правових актів, що регулюють діяльність туристичних підприємств;
- ведення ліцензійного реєстру туроператорів;
- видача паспортів туристичних об'єктів
- ведення реєстрів свідоцтв про категорії готелів та інших об'єктів для тимчасового розміщення
- забезпечення дотримання ліцензійних умов туроператорської діяльності
- застосування контрольних заходів компетентними органами.

4. Визначення місця туризму в структурі народного господарства, передусім завдяки створенню стратегії (програм) розвитку туризму, співпраці та інтеграції суб'єктів туристичної індустрії, дає можливість активізувати економіку на регіональному чи місцевому рівні та створити нові робочі місця. Дослідження діяльності держави у сфері управління туристичною політикою показали, що не всі її аспекти виконуються на регіональному та місцевому рівнях.

Актуальними залишаються питання обґрунтування й виконання стратегій чи програм територіального розвитку, в яких формування регіональних пріоритетів розвитку відбувається як з урахуванням загальнодержавних завдань, так і місцевих ініціатив.

5. Розвиток сфери туризму в Україні має велике значення. Унікальний асортимент історичних, культурних та природних об'єктів, що є у нашій країні, привертають все більше туристів, включаючи іноземних.

Щоб отримати максимальну вигоду від цього потенціалу та забезпечити активний відпочинок та оздоровлення людей, необхідно належно організувати туризм та впровадити ефективні механізми державного контролю за цією галуззю, залучити до неї досвідчених та кваліфікованих фахівців.

Враховуючи міжнародний досвід, важливо, щоб законодавчі та виконавчі органи державної влади відносилися до розвитку туризму як до пріоритету, який інтегрується у загальнодержавну гуманітарну політику та враховується під час розгляду інших національних питань.

6. Високорозвинені західні країни розглядають просування туризму як одне з найважливіших пріоритетів у сфері економіки і приділяють значну увагу розробці довгострокових стратегій для розвитку туристичної галузі, а також активно регулюють та контролюють туристичну діяльність. Це забезпечує ефективну реалізацію туристичного потенціалу цих країн як з економічної, так і з точки зору іміджу та налагодження комунікацій.

7. Туристична діяльність є важливою складовою економіки. Хоча перед війною спостерігалися позитивні тенденції у розвитку туризму в регіонах України, такі як зростання кількості внутрішніх, в'їзних та виїзних туристів, збільшення надходжень до місцевого бюджету та кількості робочих місць, наразі є багато недоліків у реалізації державної політики розвитку галузі, зокрема, і на регіональному рівні, які зумовлюють відставання України від країн Європейського Союзу. З метою впровадження більш ефективної державної політики щодо розвитку туристичної галузі на регіональному

рівні, необхідно проаналізувати недоліки та запропонувати дієві шляхи подолання несприятливих обставин, які перешкоджають реалізації туристичного потенціалу нашої держави.

8. У сучасних умовах існують перешкоди для прогресу туризму в Україні. Саме тому важливо, щоб держава активно втручалася та сприяла розвитку туристичного сектору. Один із найефективніших методів такої підтримки - це розробка та впровадження програм регіонального розвитку, які забезпечать комплексну реалізацію заходів для стимулювання розвитку туризму. Галузь туризму значно постраждала під час війни, і також виникли проблеми з впровадженням програм розвитку туризму в регіонах. Однак, зі зменшенням міжнародної мобільності населення України з'явилися нові можливості для розвитку внутрішнього туризму, які вимагають подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева Н. Ф. Регіональні аспекти стратегії розвитку туристичної URL: http://tourlib.net/statti_ukr/alekseeva.htm
2. Байда Б. Ф. Динаміка інвестицій у сферу туризму в Україні. Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. Том 30(69) №5, 2019. С.12-16.
3. Бакуменко В. Д. Формування державно-управлінських рішень: проблеми теорії, методології, практики : монографія / В. Д. Бакуменко; редкол.: В. М. Князєв, П. І. Надолішній, М. І. Мельник та ін. К.: Вид-во УАДУ, 2000. 328 с.
4. Батрак П. В., Юрченко С. О. Державне регулювання розвитку туристичної діяльності в Туреччині: досвід для України. Вісник Харківського національного університету імені ВН Каразіна. Серія: Міжнародні відносини.
5. Білорус О.Г. Економічна система глобалізму О.Г. Білоус. К.: КНЕУ, 2003. 357 с.
6. Білотіл О. М. Роль дієвого механізму державного управління в активізації процесів розвитку туристичної індустрії / О. М. Білотіл // Вісник Національного університету цивільного захисту України: Серія «Державне управління». 2015. Вип. 2 (3). С. 68–73.
7. Биркович В. І. Удосконалення державного регулювання розвитку туризму на регіональному рівні . Стратегічні пріоритети. 2007. №4(5). С. 157-163.

8. Борушак М. Проблеми формування стратегії розвитку туристичних регіонів : монографія / М. Борушак ; НАН України. Ін-т регіональних досліджень. Львів, 2006. –288 с.

9. Гуменюк Ю.П. Організаційно-економічні механізми стимулювання розвитку рекреаційнотуристичного комплексу : дис. канд. ек. наук : 08.10.01 / Гуменюк Ю.П. Львів, 2006. 198 с.

10. Давидова О. Г. Державне регулювання розвитку туристичної діяльності в Україні : Автореф. дис. ...канд. екон. наук : 08.00.03 / О. Г. Давидова. - Вищий навчальний заклад Укоопспілки „Полтавський університет економіки і торгівлі”. Полтава, 2013. 20 с

11. Дутчак С. Проблеми використання природних національних парків у туристсько-рекреаційній діяльності та варіанти їх розв’язання / Світлана Вікторівна Дутчак // Науковий вісник Чернівецького університету. Географія. 2006. Вип. 304 /С. 55–61.

12. Дутчак С.В. Дві сторони впливу розвитку туристичної індустрії на збереження етнічної самобутності Карпатських гір / Світлана Вікторівна Дутчак // Матеріали між нар. наук.-практ. конф. “Екологічні та соціально-економічні аспекти збереження етнокультурної та історичної спадщини Карпат” (Рахів, 1–5 вересня 2005р.). Рахів, 2005. С. 56 – 61.

13. Дутчак С.В. Основні проблеми стабільного функціонування туристичних центрів/ Світлана Вікторівна Дутчак // Наукові і практичні проблеми створення і функціонування туристичних центрів і тематичних парків : Мат. V між нар. наук.-практ. конф.(м. Донецьк, 27–28 травня 2005 р.). Донецьк, 2005. – С. 63.

14. Горецький А. І. Формування механізмів удосконалення державної політики розвитку рекреаційного туризму. Теорія та практика державного

управління: зб. наук. праць. Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2013. Вип. 4 (43). С. 176–181.

15. Гулич О. Науково-методичні підходи та алгоритм розробки регіональних програм розвитку рекреації ної сфери Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Ринкова трансформація України: проблеми та перспективи: зб. наук. пр. Київ, 2004. № 1. С. 9–17.

16. Денисенко М. П. Алгоритм формування системи економічної безпеки туристичного підприємства. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/24_2013/23.pdf

17. Державне регулювання сфери туризму України в контексті процесів євроінтеграції / За заг. ред. В.Г. Герасименко, О.Л. Михайлюк. Київ : ФОРМ Гуляєва В.М., 2019. 332 с.

18. Домбровська С. М., Білотіл О. М., Помаза-Пономаренко А. Л. Державне регулювання туристичної галузі України: монографія. Х.: НУЦЗУ, 2016. 196 с

19. Закон України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» № 3858-ХІІ від 21.01.94 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3857-12#Text>

20. Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства». (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 19-20, ст.17). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text>

21. Закон України «Про захист прав споживачів» № 1024-ХІІ від 12.05.91 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>

22. Закон України «Про страхування» № 86/96-ВР від 07.03.96 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Tex>

23. Іляшенко А. Х. Державна політика в сфері туристичних послуг / А. Х. Іляшенко // Держава та регіони. Сер. «Економіка та підприємництво». – 2010. – №2. – С. 94-97

24. Коваль П. Ф., Алешугіна Н. О., Андрєєва Г. П. Розвиток розважального сектору в туриндустрії як засіб зміцнення туристичного потенціалу України // Актуальні проблеми економіки. 2010. №6. С. 78-83.

25. Ковешніков В.С. Система програмних дій розвитку туристичної галузі в Україні / В.С. Ковешніков, Ю.Б. Безкоровайна, К.Л. Рубцов. Культура і освіта фахівців туристичної сфери: сучасні тенденції та прогнози. К.: КУТЕП, 2005. С.179–185

28. Килин О. В, Вітер О. М. Місце державного регулювання в розвитку туристичної галузі України. Збалансоване природокористування. 2020. №1. С. 34-42.

29. Крачило М. П. Економічні аспекти розвитку туризму в Україні в контексті світового досвіду. Проблеми розвитку туризму в Україні і завдання відновлення історичної пам'яті народу засобами туризму: тези доп. всеукр. наук.-практ. конф. Київ: Kode, 1994. Ч. I. С. 14

30. Кудла Н. Є. Формування туристичної політики на регіональному та місцевому рівнях. URL: https://re.gov.ua/re201203/re201203_043_KudlaNY.pdf

31. Лагодієнко В. В., Довгаль О. В. Чинники економічного зростання регіонів в умовах диспропорції ності. Актуальні проблеми інноваційної економіки. 2018. № 3. С. 15-21.

32. Леоненко Н.А. Державне регулювання туристичної сфери: теорія, методологія, практика: монографія / Н.А. Леоненко. Х.: НУЦЗУ, 2021. 325 с.

33. Леоненко Н. А. Правовий механізм державного регулювання туристичної сфери України / Публічне управління та митне адміністрування. – Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2019 р. №1 (20). С.69-75.

34. Майстро С. В., Домбровська С. М. Особливості державного управління рекреаційним туризмом України : монографія. Харків, 2017. 198 с

35. Мальська М., Жук І. Державне регулювання розвитку туристичної галузі в Україні як складові національної економіки URL: https://eujem.cz/wp-content/uploads/2016/eujem_2016_2_2/25.pdf

36. Мельниченко О. А., Шведун В. О. Особливості розвитку індустрії туризму в Україні: монографія. Харків: Вид-во НУЦЗУ, 2017. 153 с

37. Мерзляк А. Удосконалення організаційної структури державного регулювання сфери рекреаційних послуг в Україні. [Електронний ресурс] / А. Мерзляк, О. Соловійова // Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. Дніпропетр. регіон. ін-ту держ. упр. НАДУ при Президентіві України. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2010. Вип. 4(7). URL: [http://www.dbuapa.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_04\(7\)/10mavrpu.pdf](http://www.dbuapa.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_04(7)/10mavrpu.pdf).

39. Мордань Є. Ю., Білець А. С., Сердюк К. В. Інвестиції в туристичну сферу України: сучасний стан, проблеми та перспективи. Вип.19, 2017. С.410-414

40. Нездоймінов С. Г. Прогнозування розвитку регіональної сфери туризму та гостинності на основі методів трендового аналізу / С. Г. Нездоймінов, С. М. Батутіна // Молодий вчений. 2015. № 2 (17). Ч. 6. С. 1265-1268

41. Опанасюк Н. А., Охріменко А. Г. Державне регулювання туризму в Україні: правові форми засоби та моделі. URL: <https://reposit.uni->

sport.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/2331/%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%20%D1%80%D0%B5%D0%B3%20%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D1%83_%D0%9E%D0%BF%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D1%81%D1%8E%D0%BA.pdf?sequence=1&isAllowed=y

42. Павлова О. М., Павлов К. В., Блянюк М. О., Євпак Ю. С. Соціальні та креативні індустрії в розвитку концепції розумних міст. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Луцьк. Вежа-Друк. 2019. №4(20). С. 7-14

43. Парфіненко А. Ю. Сучасний стан та стратегічні пріоритети розвитку туристичної політики України / А. Ю. Парфіненко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». 2013. №1086. С.156–163.

44. Паук М. І. Використання світового досвіду залучення інвестицій в туристичний сектор / М. І. Паук // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. 2014. Вип.6, ч.4. С.61-64.

45. Полюхович В. Господарсько-правові форми державного регулювання фондового ринку України / Вісник № 4 (67). – 2011. – С. 137-143.

46. Підгірна В., Філіпчук Н. Сучасний стан та перспективи розвитку туристичного ринку України. Науковий вісник Чернівецького університету. №824. 2020. С.73-77

47. Постанова КМУ «Деякі питання діяльності Державного агентства розвитку туризму» № 1162 від 24 грудня 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1162-2019-%D0%BF#Text>

48. Постанова КМУ «Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19». від 09.12. 2020 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/z-8-sichnya-v-ukrayini-rochinayutdiyati-posilenni-karantinni-obmezhenny>

49. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження туроператорської діяльності» від від 11 листопада 2015 р. № 991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991-2015-%D0%BF#Text>

50. Полухович В. Господарсько-правові форми державного регулювання фондового ринку України / Вісник № 4 (67). 2011. С. 137-143.

51. Про підтримку розвитку туризму в Україні : Указ Президента України від 02.03.2001р №127/2001. URL:<http://www.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cg>

52. Про схвалення стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року: Розпорядження КМУ від 16.03. 2017 № 168-р // База даних «Урядовий портал» / КМ України. URL:<https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/24982650>

53. Про туризм : Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/>

54. Розвиток туристичного бізнесу регіону : монографія / за ред. І. М. Школи Чернівці : Книги-XXI, 2007. 292 с.

55. Саркісян Г. О. Крупіца В. І., Павлюк С. І., Пансюк Ю. О., Регулювання та стимулювання туристичної діяльності в регіонах. URL: http://ujae.org.ua/wp-content/uploads/2021/05/ujae_2020_r03_a42.pdf.

58. Семенов В.Ф Територіальні умови і стратегії розвитку туризму в регіонах // В. Ф. Семенов, О. В. Басюк. Вісник ОНУ ім. І.І. Мечнікова. 2014.

Том 19. Випуск 1/2. С. 78-81

59. Стрішенець О. М., Ляшенко О. М. Теоретичні аспекти туристичних кластерів як детермінант соціально-економічного розвитку регіону. Економічний часопис СНУ імені Лесі Українки. Луцьк. Вежа-Друк, 2017. №4(12). С. 7-13

60. Україна у 2020-2021 роках: наслідки пандемії. Консенсуспрогноз. Департамент стратегічного планування та макроекономічного прогнозування Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства. №51. 2020.30с.

61. Халімовська І. В. Екологічний туризм як чинник розвитку сучасного суспільства. Гуманітарний вісник ЗДІА. 2016. № 67. С.89-96

62. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL:: <https://ips.ligazakon.net/document/T030435?an=843030>.

63. Шкарлет С.М. Тенденції і перспективи розвитку туристичної галузі України у складі національної та світової економіки / С.М.Шкарлет, О.М.Кальченко // Актуальні проблеми економіки. 2009. № 10. С.36–43.

65. Eurostat, (2019). Tourism industries. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=Category:Tourism_industries

66. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2019. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2019.pdf 264. Ukraine NOW. URL: <https://banda.agency/ukrainenow/>

67. Turystyka / red. nauk. W. Kurek. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007. – 541 s.

68. Secretaria de Estado de Turismo y Comercio [Електр. ресурс]. Режим доступу : <http://www.mcx.es/turismo/default.htm>

70. United Nation. Department of Economic and Social Affairs. URL:
<https://www.un.org/development/desa/en/news/population/2018-revisionof-world-urbanization-prospects.htm>

71. What is VisitBritain's Role? [Электр. ресурс]. – Режим доступа :
http://www3.visitbritain.com/corporate/bta_role.htm .

72. World Travel & Tourism Council. URL:
<https://www.wttc.org/economic-impact/benchmark-reports/country-results>

ВІДГУК
на кваліфікаційну роботу
на здобуття освітнього ступеня магістр
студента факультету суспільних та прикладних наук
спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»
Злупко Миколи Любомировича

на тему: **«Реалізація державної політики розвитку туристичної галузі України на регіональному рівні»**

Актуальність теми: Туризм є важливою складовою діяльності економіки України, позаяк підвищує рівень зайнятості населення та виробництво товарів і послуг, які покращують іміджеві складові регіонів і забезпечують їм туристину привабливість та економічний добробут. Варто зазначити, що державна політика в туристичній галузі знаходиться на стадії формування і потребує вжиття спеціальних заходів на рівні держави з метою її вдосконалення та приведення у відповідність до стандартів і норм розвинутих країн світу. Разом з тим, необхідно зазначити, що останнім часом у туристичній галузі відбулося багато змін, а це, в свою чергу, обумовлює необхідність розробки програм розвитку туристичної галузі, як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях.

Самостійні розробки і пропозиції автора: розглянуто інституційне забезпечення державної політики у туристичній галузі; досліджено організацію туристичної політики на регіональному рівні; окреслено сучасний стан та тенденції розвитку державного регулювання туристичної сфери України.

Практичне значення роботи: полягає в тому, що сформульовані в роботі положення, висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані у науково-дослідній діяльності – як основа для подальшого дослідження проблем формування національної політики розвитку туристичної галузі на регіональному рівні, зокрема, адаптації українського законодавства до стандартів ЄС; правозастосовчій діяльності – для формування критеріїв ефективності процесу формування національної політики розвитку туристичної галузі та можливості його вдосконалення; навчальному процесі –

при розробленні нових та оновленні існуючих навчальних курсів за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування».

Зауваження: до роботи суттєвих зауважень немає.

Загальний висновок: Кваліфікаційна робота є завершеною самостійною працею та містить окремі ґрунтовні теоретичні та практичні рекомендації щодо реалізації державної політики розвитку туристичної галузі України на регіональному розвитку. Дослідження виконано та оформлено відповідно до встановлених вимог, відповідає вимогам Вищої школи, заслуговує високої оцінки, а її автор – Злупко Микола Любомирович – на присвоєння освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
та публічного управління
ЗВО «Університет Короля Данила»

Андрій ГАБУДА

«23» лютого 2024 р.

РЕЦЕНЗІЯ
на кваліфікаційну роботу
на здобуття освітнього ступеня магістр
студента факультету суспільних та прикладних наук
спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»
Злупко Миколи Любомировича

на тему: **«Реалізація державної політики розвитку туристичної галузі
України на регіональному рівні»**

Актуальність теми: для успішної реалізації туристичного потенціалу нашої держави та її регіонів, необхідно мати чіткий план реалізації державної політики розвитку галузі і питання державного регулювання туризму є одним із ключових елементів у процесі реалізації цієї політики. Про це свідчить як європейський, так і світовий досвід.

Туристична діяльність є важливою складовою економіки. Хоча перед війною спостерігалися позитивні тенденції у розвитку туризму в регіонах України, такі як зростання кількості внутрішніх, в'їзних та виїзних туристів, збільшення надходжень до місцевого бюджету та кількості робочих місць, наразі є багато недоліків у реалізації державної політики розвитку галузі, зокрема, і на регіональному рівні, які зумовлюють відставання України від країн Європейського Союзу.

Найбільш суттєві висновки і рекомендації: сьогодні туризм, як масштабне та багатогранне явище, набуває глобального характеру та масштабів. Його універсальність та поширеність визначаються не лише змінами у сучасному суспільстві, але й самою природою туризму, що відображається у різних аспектах, таких як політичний, нормативний, міграційний, економічний, соціокультурний та екологічний. Величезний масштаб та важливість туризму свідчать про його стратегічне значення в економіці, що потребує уважного регулювання з боку держави. Визначення місця туризму в структурі народного господарства, передусім завдяки створенню стратегії (програм) розвитку туризму, співпраці та інтеграції

суб'єктів туристичної індустрії, дає можливість активізувати економіку на регіональному чи місцевому рівні та створити нові робочі місця.

Наявність самостійних розробок автора: автор роботи провів аналіз різноманітних наукових джерел та методичних посібників, що дозволило систематизувати та узагальнити інформацію у сфері реалізації державної політики розвитку туристичної галузі. До того ж, автор використовував індуктивний та логічний аналіз для виявлення механізму публічного управління в системі державної політики розвитку туристичної галузі, сучасних підходів до розуміння феномену туристичної політики на регіональному рівні, також проведено аналіз стану заохочень та регулювання туристичної діяльності у регіонах в контексті реалізації державної політики розвитку галузі.

Практична цінність розроблених питань: полягає в розробці положень, полягає в розробці положень, висновків та рекомендацій щодо ефективної реалізації державної політики розвитку туристичної галузі на регіональному рівні, які можуть бути використані для підвищення рівня розробки державної політики в Україні.

Наявність недоліків: належний аналіз кваліфікаційної роботи вказує на те, що вона не позбавлена окремих дискусійних положень, зокрема, галузь туризму значно постраждала під час війни, і також виникли проблеми з впровадженням програм розвитку туризму в регіонах. Однак, зі зменшенням міжнародної мобільності населення України з'явилися нові можливості для розвитку внутрішнього туризму, які вимагають подальших досліджень. До того ж, наразі є багато недоліків у реалізації державної політики розвитку галузі, зокрема, і на регіональному рівні, які зумовлюють відставання України від країн Європейського Союзу. Тому при захисті кваліфікаційної роботи необхідно звернути увагу на ці дискусійні положення.

Загальний висновок про відповідність якості роботи рівню вищої освіти і оцінка, що пропонується: На основі проведеного аналізу кваліфікаційної роботи Злупко М.Л. можна зробити висновок про її відповідність вимогам вищої освіти. Робота виявляє глибоке розуміння обраної теми, систематизований підхід до її вивчення та аргументованість висновків.

Дослідження відображає широкий огляд наукових джерел і літератури, а також використання різноманітних методів аналізу, що свідчить про професійну компетентність автора. З огляду на вищезазначене, кваліфікаційна робота Злупко М.Л. заслуговує на високу оцінку та рекомендується до захисту.

Рецензент:

кандидат юридичних наук,
професор, професор кафедри
цивільного і господарського
права та процесу,
декан факультету права
Львівського торговельно-
економічного факультету

Handwritten signature of Oleksandr Kotuha

Олександр КОТУХА

« 23 » 02 2024 р.

метадані

Заголовок

Автор Науковий керівник / Експерт

Злупко М.Л. Габуда А.С.

підрозділ

King Danylo University

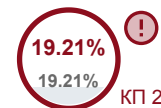
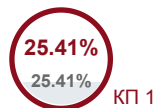
Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про **МОЖЛИВІ** маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		6
Інтервали		0
Мікропробіли		102
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		118

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

21485

Кількість слів

187518

Кількість символів